

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

III.

Илази половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ми и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VIII.

СПОМОЋНО УШУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповиједи

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

писце М. М.
CRNE GORE ĐURĐE
(Н а с т а в а к.)

CRNOJEVIĆ

6. На исповиједи не ваља се извињавати за своје гријехове.

Кад неки дође на исповијед, говори: вјерујем у Бога, Њему се вазда молим; никога нијесам убио, нијесам никоме ништа украо и т. д. Са овијема ријечима такви људи почињу своју исповијед. Овакви начин не показује велике побожности, нити покајанику може принијети Бог зна какове користи. За потврду овога може нам послужити она гордељива молитва познатога Фарисеја из приче јевангељске, која гласи: „Боже, хвалу тебѣ воздаю, јако нѣмь јакоже прочији челоѣвѣцы, хицницы, неправедници, прелюбодѣ, или јакоже сеи мытаръ.“²⁰⁾

Зар је то велика похвала покајанику, што није убилац, крадљивац, неправедник и блудник, пошто и осим овијех има још много другијех гријехова?

²⁰⁾ Лук. 18, 11.

Кад некојега покајаника духовник упита: јеси ли сачувао супрушку цјеломудреност? Покајаник одговори: „у томе нијесам грјешан.“ Но покајаник треба да зна, да и осим тјелеснога нарушења цјеломудрија може бити још и душевно нарушење тога, као на пр. нечистијема ријечима, покваренијема мислима. Многи човјек мисли, да ово није гријех. На питање о таквијема гријеховима неки одговори: „ја имам мањих гријехова, а особито тако великијех и немам.“ Шта би могли мислити о оваквоме одговору?! Зар ово није право извињење, и чисто фарисејско оправдање и хвалисање самога себе? Такви лакомислени људи мисле да су гријехови само: убиство, крађа и прељуба. По њихову мишљењу изгледа, као да није гријех: гордост, завист, мрзост и среброљубље? Зар није гријех: одрећи могућу помоћ ономе, који је потребује, не проговорити ријеч, која би могла заштитити невиног, не испунити оно, што је обећано; у печем преварити онога, са ким се посла имало; не исплатити онога, којему се нешто дугује, и т. д. Немојмо се варати мишљу, да су ово мали гријехови. — Они су сви велики и тешки, и сви су Богу противни. Ево како пророк Давид карактерише оне, који се у овијема или сличнијема гријеховима налазе: „возненавидѣлъ еси вся дѣла юшны беззаконіе.“²¹⁾ А за тијем моли се овако: „И отъ тайныхъ моихъ очисти мя.“²²⁾ Сваки дакле покајаник имао би себе сматрати да је многогрјешан.

Покајаник не треба да мисли, да би ово за њега било понижење. Заиста не би, јер је и апостол Павао назвао себе првијем између грјешника̄ (1. Тим. 1, 15.), то шта је остало, да ми многогрјешни о себи речемо?!²³⁾

Кад духовник покајаника упита: јеси ли тај и тај гријех учинио? Овај одговори: „нијесам у овај часни пост!“ Такви одговор није довољан, јер по њему изгле-

²¹⁾ Псал. 5, 6.

²²⁾ Псал. 18, 13.

²³⁾ Прот. Е. Поповъ обѣ исповѣди стр. 53. С.-Петербургъ 1893 год.

дало би, као да је један или други гријех забрањен само у велики часни пост, а у осталијема данима као да је дозвољен. Али то није баш тако, пошто су сви данн Божији, па ваља вазда избјегавати све оно, што није законом дозвољено.

Истина, дани часнога поста одређени су да постимо, да се у њих више, него у обичне дане, уздржавамо, Богу молимо и кајемо за своје гријехове. Зато сваки гријех, који би се у дане часнога или другога којег поста учинио, већу би осуду заслужио, него кад би се учинио у друге дане мимо поста, у којијема ипак није слободно гријешити. Овако је дужан сваки мислити, и према овоме вазда се управљати, јер је Господ Бог вазда свет и праведан: „Вчера и днесь, тойже и во вѣки.“²⁴⁾

Сваки је човјек оптерећен људским слабостима. Познавати своје слабости велика је врлина. Али на жалост неки би хтјели, да себе тијем извине за гријехове, које су чинили, као тобом, да нијесу толико ни криви, пошто су овај или онај гријех учинили под нагоном својијех тјелеснијех слабости.

Јесу ли оваква извињења умјесна? — Заиста нијесу! Она би изгледала као да покајаник у њима разлаже за себе неко оправдање, које он истиче као заштиту пред судом Божијим за учињене гријехове своје. Оваквијем начином доводи се суд Божији у њеку сличност са судом људскијем. Такви поступак није хришћански, јер оправдање пред судом људскијем има мјеста; а пред судом Божијим може имати мјеста само право и истинито кајање без свакога извињења.

Има случајева, да људи, који се у извјесној близини налазе мисле, да је нека извјесна особа у некојему односноме дјелу сасвијем невина. А поред тога може бити, да ту особу за то исто дјело Бог строго осуђује, и да је за то очекује заслужена казна, јер је Бог свезнајући.

²⁴⁾ Евреем. 13, 8.

А напротив опет има примјера, да многи људи за нешто некога окривљују, а поред свега тога тај је пред Богом невин и оправдан.

Из овога сљедствено можемо закључити, да ми при исповиједи себе сматрамо да стојимо пред самијем Богом, па да у томе часу себе обучемо вјером, да Бог познаје не само наша дјела, која смо учинили, него и саме наше мисли, које су сакривене у најдубљему закутку нашега срца. У таквој вјери све своје гријехове искажимо пред Богом, па имајмо тврду наду, да ће нам их Бог опростити.

По овоме свако оправдање и извињење при исповиједи најстрожије избјегавајмо. Ми при исповиједи у своје оправдање не смијемо приводити ни узроке, ни околности, као бајаги, да тијем докажемо неко право за опроштај својих гријехова.

Ми треба да, по примјеру блуднога сина изјавимо наше свесрдно кајање са искреном признањем својих гријехова са ријечима блуднога сина: „Оче! Согрѣшихъ, и нѣсмь достоинъ наре ися Сынъ твой.“²⁵⁾

Опрштење гријехова обећано је само онијема, који их искрено и праведно исповиједају. О овоме пророк Давид вели: „Благо човјеку, којему Господ не прима гријеха, и у чијему духу нема лукавства.“²⁶⁾

7. Покајаник при исповиједи дужан је сам казивати своје гријехове, а не очекивати, да га свештеник за сваки гријех пита.

Неки покајаници при исповиједи очекују, да их свештеник пита за поједине гријехове његове. Али то баш не одговара правој цијељи исповиједи, јер би такви начин исповиједи изгледао, као да исповијед потијече од свештеника, а не од покајаника.

²⁵⁾ Лук. 15, 21.

²⁶⁾ Псал. 31, 2.

Истина, и свештеник је дужан подсјећати покајаника на гдје који гријех, кога сам покајаник не би исповиједао, али никад не би требало да се покајаник у свему ослони на духовника, т. ј. да му овај гријехове његове напомиње. То се не да одобрити из многијех разлога, а особито за то, што би духовник због каткоће времена при исповиједи могао заборавити, да покајаника упита за који већи па, и смртни гријех, те би тако покајаник и даље могао остати у којему већему гријеху.

Гријеше дакле сви они, који очекују да их свештеник пита за сваки његов гријех. Но да предпоставимо, да ће свештеник покајаника баш и питати за сваки поједини његов гријех, али то није довољно. Јер такви начин не би наличио на право кајање. Да би покајаник показао искрено своје кајање, он је дужан сам казивати своје гријехове.

За то сваки на неколико дана прије, него што има приступити на исповијед, дужан се је сјетити свијех својих гријехова, које је учинио од почетке своје исповиједи, како би их могао без свакога сметања на исповиједи пред свештеником исповиједати.

Не може се ни замислити, да би лекар могао лијечити болесника прије, него би болесник показао, у чему се осјећа немоћан? Истина, лекар и сам пита болесника, али често пута бива, да лекар нехотично пропусти испитати болесника, те зато болесник би често пута рђаво прошао, кад сам не би казао, у чему највише опажа своју слабост? Ово исто ваља разумјети иза свакога онога, ко се исповиједа. Покајаник на исповиједи представља душевнога болесника, који потребује духовнога лијечења. Зато је дужан покајаник, да својему духовноме лекару — свештенику — поред исповиједа све своје гријехове, а не да очекује, да га за њих духовник испитује.

8. Покајаник, очитујући своје гријехове, самога себе осуђује, и тако, својеволјно признајући их, добија опроштај и помиловање од Бога.

Прича јевангелска о блудном сину представља нам, да је он (блудни син) признањем и очитовањем својих гријехова добио опроштење од Бога.

Ево његове исповиједи, којом он очитујући своје пријеступе себе строго осуђује: „Отче согрѣшихъ на небо и предъ тобою, и уже нѣсмь достоинъ нарешися сынъ твой: сотвори мя яко єдинаго отъ наемникъ твоихъ.“

Ријечи: „Отче, согрѣшихъ на небо и предъ тобою,“ садрже његову искрену исповијед. А ријечи: „и уже нѣсмь достоинъ нарешися сынъ твой,“ садрже осуду противу самога себе. Ријечи пак: „сотвори мя, яко єдинаго отъ наемникъ твоихъ,“ садрже његову топлу молитву, коју обраћа Богу иштући од њега опроштење и помиловање.

Јевангелски овај примјер приче о блудном сину свакоме хришћанину служи, као најсходнији образац, да се сваки пред Богом искрено исповиједи за своје гријехове; да својеволјнијем очитовањем својих гријехова самога себе пред Богом осуди, и да свесрдно проси милост и помиловање од Бога.

Колико чиста и истинита исповијед, признање свога недостојанства и врућа молитва покајаникова умилиствљава Бога, то нам очито представља ниже приведена јевангелска прича: „Ѣце же ему (блудном сину) далече сушу, узрѣ его отецъ его, и милъ ему бысть, и текъ паде на выю его, и облобыза его.... рече же отецъ рабомъ своимъ: изнесите одежду первую, и облещите его, и дадите перстенъ на руку его, и сапоги на нозъ его.“ Ове ријечи јасно казују, како се радује милостиви отац небесни, кад се са свога рђавога пута на покајање обрати грјешник.

Овакво покајање, овакву искрену исповијед Бог има, као хришћанску врлину, о чему нас увјеравају

многи примјери онијех, који су се искрено покајали за своје гријехове и за њих добили опроштај.

Да у покајању треба строго избјегавати гордост и хвалисање о својијема врлинама, а пригрлити молитву и смиреност нека покајанику за примјер служи прича о митару и фарисеју. Гордељиви фарисеј хвалисањем пред Богом исповиједаше своје врлине. Ево што он говори: „Боже, хвалу тебѣ воздаю, яко нвсмь, якоже прочии чловѣци, хищници, неправедници, прелюбодѣе, или якоже сии мытаѣ. Поцуся два краты въ субботу, десятину даю всего елико притяжу.“

Митар није се тако хвалио. Он је у највећему скрушењу издалека стајао, и није себе достојна сматрао да смије очи своје подигнути к небу; но блјући се рукама у прси говораше: „Боже милостивъ буди миѣ грѣшному.“

У мјесто да фарисеј призна своје гријехове и пријеступе, па да се на опроштај истијех Богу моли, он истиче своје врлине. Ви осуђујте друге — своје — ближње. — Сваки на исповиједи дуван рје ступити се и избјегавати од онога начина, каквог римо католици представља јевангелска прича о гордељивоме фарисеју.

О лијепога примјера за свакојега грјешника, којег му даје држање јевангелскога митара. Он под тежицом својијех гријехова признаје себе недостојна погледати очима на небо, па тако осуђујући себе моли се Богу: „Боже милостивъ буди миѣ грѣшному.“

Молитва митарева није многорјечива. Она је кратка, али обухвата и тијело и душу његову. Он се не оправдава, него на против себе осуђује пред Богом. Таквом понишношћу и сакрушењем срца он добија милост од Бога. Овакви богодани примјер нека у покајанику изазове чисту и праву исповијед; осуду самога себе и свесрдну молитву, да му Бог дарује онакво покајање, смирености и молитву, као што је дао јевангелскоме митару.²⁷⁾

²⁷⁾ Воскресные Листки. Прот. Василій Михайловскаго стр. 4. С. Петербургъ 1879 года.

Цар Давид тешко је био убиством Богу сагријешно. Али овај велики грјешник послѣ својега пријеступа осјети потребу врућег кајања за учињено грјешно дјело. Он се искрено покаја, понизи себе, исповиједа свој гријех и помоли се Богу, па не само што укораваше себе у својој савјести, него и спољашњијем знацима исказиваше своје вруће и истинито кајање. Он се бијаше обукао у ритине, посуо главу пепелом, па дању и ноћу плакаше пред Богом, иштући од њега опроштење и помиловање. Овакво покајање и исповијед његова: „яко беззаконіе мое азъ знаю, грѣхъ мой предо мною есть вѣну,“ опрало га је и очистило од тога тешкога гријеха и он је послѣ од тога црнога гријеха остао чист и бијел као снијег.

Кад грјешници исповиједају и признаду своје гријехове пред Богом, и тијем себе осуде за то, што су себи допустили, да својијема пријеступима размуте св. вољу Божију, они тијем себе пред Богом оправдавају и заслуже Његово помиловање.²⁹⁾

9. Шта се захтијева од покајаника при исповиједи?

Од покајаника при исповиједи на првome мјесту иште се, да има тврду и непоколебиву вјеру у Бога, да вјерује, да ће му Бог по неограниченој милости својој опростити све његове гријехове, које пред Богом исповиједа, и за које се од чистога срца буде покајао.

Без овакве вјере покајаник био би сличан Јуди Искариотскоме, који и премда се пред народом покајао бијаше читујући, да је неправедно предао праведника, али пошто није по примјеру апостола Петра с вјером чекао помиловање Божије, то његово покајање немајући вјере прешло је у очајање, у коме је он нашао себи вјечну погибију.³⁰⁾

²⁹⁾ Троицкіе Листки — изданіе Троицко-Сергіевој Лавры, стр. 669. Москва 1887 год.

³⁰⁾ Мат. 27, 3—5.

Даље се од покајаника иште, да жали што је гријехом Бога прогњевио и тијем себе понизио. За примјер може нам послужити: цар Давид (2. царствъ 12, 13); Манасија 2. Парал. 33, 12—13; Ниневићани Јонна 3, и т. д.

Свети Василије Велики говори: „да су грјешници по примјеру апостола Петра дужни горко плакати за своје гријехове.“

Од покајаника иште се и то:

I. Да се он тврдо ријеши, да више нигда неће падати у онај гријех, који је исповиједао. По ако би он по својој тјелесној немоћи по несрећи други или трећи пут поново пануо у исповиједани гријех, он је опет дужан приступити на исповијед. А при томе вазда је дужан имати тврду намјеру, у колико му силе буду допустиле, да свој живот поправи и да избјегава од пређашњијех гријехова.

Не буде ли покајаник имао врућу жељу и намјеру да послѣ исповиједи исправи свој будући живот, онда њему Бог неће опростити гријехове.³¹⁾

II. Од покајаника иште се, да плаче и уздише за своје гријехове, као Ниневићани, који су потоком суза пролили молећи Бога, да им опрости. Они су се сви од малога до великога обукли били у вреће и ритине; били су одредили пост не само за народ, него и за стоку. Обратили су се били Богу са топлом молитвом; но и у томе они још нијесу били сигурни, да ће их предсказанѣ гњев Божији мимоићи. Кад је Бог примио њихово покајање, они су послѣ остали послушни својему Створитељу и строго су избјегавали падати у пређашње гријехове. Кад су тако послушни остали Ниневићани, који су били језичници, то ми као хришћани треба да још више будемо покорни заповиједима Божијима. Ми пошљедоватељи науке Христове дужни смо вјеровати,

³¹⁾ Павле Никольскій о покајању, стр. 15. Москва 1894 год.

да нас покајањем спасавају и мале сузе, само кад оне од чистога срца потијечу, а у томе нам за примјер служи благоразумни разбојник на крсту. Не би довољно покајанику за оправдање служило ни кад би при исповиједи и потоком суза пролио, ако не би свј живот на прави хришћански начин поправио.

III. Од покајаника безусловно иште се, да испуни од духовника при исповиједи наложену му епитимију.

IV. Покајаник при исповиједи дужан је опростити увреде онијема, који су га у нечем увриједили. Вазда и особито при исповиједи ми смо дужни, да се помиримо са онијема, који су нас нечим увриједили. Ако тако не будемо радили, нећемо добити опроштење наших гријехова, по ономе што је Господ рекао: „аще бо отпущаете чловѣкомъ согрѣшенія ихъ, отпуститъ и вамъ Отець вашъ небеснъ: аще ли не отпущаете чловѣкомъ согрѣшенія ихъ, ни Отець вашъ отпуститъ вамъ согрѣшенія вашихъ.“³²⁾

Пошто се помири са онијем, са којим си био у завади, немој више имати свакога жалости; него оно, што је опроштено, нека буде и заборављено. Онај, који опрости биће и опроштен. Ако те ко мрзи и чини ти пакост, ти си дужан таквога љубављу и добротом придобити и с њим се помирити. Прави Хришћанин и истинити покајаник дужан је искати мира и онда, кад га његов суарник с њим и неће. Таквијем начином побједићеш га и склонићеш га на помирење, и тијем ћеш умилостивити Бога. Помирење са својим ближњим братом најпријатнија је жртва Богу.³³⁾

V. Не ваља никога осуђивати. Има и таквијех грѣшника, који би при исповиједи хтјели, да за неке гријехове себе оправдају, па у томе бацају кривицу на другога. Таквијем поступком они осуђујући друге себе

³²⁾ Тихонъ Задонскій Томъ I. стр. 164. Москва 1875. год.

³³⁾ Мат. 6, 14—15.

пред Богом обвинјују. Покајаник дужан је себе исправљати, али другога не смије опадати и гријех свој њему приписивати. Колико је страпан и велик гријех осуђивати другога види се из приче о Митару и Фарисеју.

VI. При исповиједи не ваља неисповиједан оставити ниједан гријех. (О овоме говорено је у четвртој тачки овога одјељка.)

VII. На исповиједи не ваља се стиђети. (О овоме била је ријеч у петој тачки овога одјељка.)

(Наставиће се)

—x—

РАЗЛИКА У УЧЕЊУ О ЦРКВИ ИЗМЕЂУ ПРАВОСЛАВНИЈЕХ И РИМО-КАТОЛИКА.

С рускога М. Никифор.

НАЦИОНАЛНА

BIBLIOTEKA

При објашњењу првога знака **СРПСКА ЦРКВА** излаже православно учење о јединству цркве у овом реду **СРПСКИ ПИСАНИЈЕВИЋ**

„Црква је једина зато, што је она једно духовно тијело, има једну главу Христа и одушевљава се јединим духом Божијим. „Едино тјело, едины духъ, якоже и звани бисте во единомъ уповании званія вашего; единый Господь, едина вѣра, единое крещеніе; единый Богъ и Отецъ всѣхъ (Ефес. 4, 45, 6.).

Чинећи особити нагласак на ту мисао, да друге видљиве главе бити не може никако за Цркву, катихизис предлаже питање: „Чим ћемо се још јасније увјерити, да је Исус Христос једина глава једине Цркве?“ — и одговара: „Апостол Павле пише, да за Цркву, као зданія Божія „*шемеља другога нико не може поставити осим онога, који ја постављен, који је Исус Христос.*“ (I Кор. 3, 10—11).

По овоме за Цркву не може бити никакве друге главе осим Исуса Христа, јер Црква, која је вјечна и бесконачна, потребује и вјечне главе њезине, која јој је само једини Исус Христос. По овоме су се и Апостоли називали ништа више, него служитељима Цркве“ (Колос. 1, 24—25).

Јединство Цркве налаже нам дужност: *држати јединство Духа у свези мира.* (Ефес. 4, 3).

У учењу о Цркви првјенство Христово у суштини тако је важно, да се оно необходимо излаже у свакој православној догматици, у потпуном свом значају. Тако у високопреосвећеног Макарија читамо: „Повјеривши видљиву управу своје Цркве епископима, који по дарованој им власти вежу све вјерне у један спољашњи скуп, Господ Исус Христос невидљиво Сам држи крму црквене управе, као њезина права и истинита Глава, а оживљава је једном и истом спасоносном благодаћу Св. Духа, и саједињава све црквене чланове унутрашњом везом. А то је јасно: а) из Његовог обећања пребивати во вся дни до скончанія вѣка с Апостолима, а преко њих и с њиховијем прејамницима, бити, без сумње, за то, да их руководи у њиховом високом позиву, да им помаже, да управља њима, и разумије се, изабрао их је само за видљива оруђа свога благодатног утицаја на вјерујуће; б) из тога, што и ако је Он власт учитељства наредио Апостолима и њиховијем замјеницима, али врховнијем учитељем, који преко њих невидљиво поучава вјерујуће, заповједио је називати само Себе (Мат. 23, 28); зато је и рекао: *Ко вас слуша мене слуша; и ко се вас одриче мене св одриче* (Лук. 10, 16). Једнакијем начином, и ако је Он дао власт за свршавање светленијех радња црквенијем пастирима, али врховнијем *спредостејем*, који, *будући да остаје ва вијек...* за то и може ва вијек спасти оне који кроза-њ долазе к Богу (Евр. 7, 24, 25), остаје Сам, и Сам невидљиво преко пастира свршава свете тајне; Сам невидљиво стоји и прима покајање грешника, који исповиједа гријехове; Сам је приносяи и приносимий у тајни причешћа (по изразу молитве на литургији). То исто треба рећи и односно црквене управе, која и ако је видљиво предана црквенијем пастирима, али се она невидљиво усредсређује у Господу, као цару благодатнога царства (Јов. 18, 36), и пастире начальнику (I Петар. 1, 18; Еф. 1, 22, 23; 5, 23, а тако: 4, 11—16; Кол. 2, 13. I Кор. 10, 17; 12, 12; Рим. 12, 4, 5), тако и из учења светих отаца; н. пр. Свети Василије Велики говори: „у њој, т. ј. у Цркви, држи и веже поједине чланове у једнаком мишљењу једнога с другијем *једина и источно-једина Глава*, која је Христос; Григорије Богослов говори: „једини Христос — једина је Глава Цркви.“ —

Да Господ оживљава цркву својом божанственом благодаћу, јасно се види из предидуће мисли, јер ако је у самој ствари

Христос Глава Цркве, а Она — тијело Његово, то како је могуће, да је Он не испуњава својом моћи? А то потврђује Апостол говорећи о Спаситељу: и Того даде Главу више всѣхъ Цркви, яже естъ тѣло Его, исполненіе исполняющаго всяческая во всѣхъ (Еф. 1, 23); и даље: него владајући се по истим у љубави, да у свему узрастемо у Оном, који је глава Христос, из којега је тијело састављено и склопљено свакијем зглавком, да једно другоме помаже добро по мјери свакога уда, и чини да расте тијело на поправљање самога себе у љубави. ⁸⁾ (4, 25, 16). Осим тога ова се мисао још утврђује на обећању самога Спаситеља, да ће послати на земљу Духа Светога, који би био с црквом довијек (Јован. 14, 16—17) и обећање се наравно у своје вријеме испунило (Дјеланија. 2, 2). Од тога времена Св. Дух, Дух Христов силази прво на све духовне пастире у тајни свештенства, и облачи их силом и влашћу, која вазда у њима постоји, (2. Тим. 1, 14), — учи их свештенодјелствовати и чувати духовно стадо. Друго, силази на све вјерне у тајни крштења, гдје их препорођава и чини их живијем члановима тијела Христова; — у тајни миропомазања такође силази, гдје им саопћава силу, ради јачања у духовном животу, а за тим и у свијем другијем тајнама. И треће, силази на све вјерне и пастире стаде, или правилније рећи почива на њима (док су га год ~~достојно~~) својим духовним даровима, као Духъ премудроти и разума, Духъ свѣта и крѣпости, Духъ вѣдѣнія и благочетія, Духъ страха Божія (Ис. 11, 2, 3); непрестано приноси у њих (ако се они томе не противе) своје духовне плодове: Любовь, радостъ, миръ, долготерпѣніе, благодать, милосердіе, вѣру, кротость, воздержаніе (Гал. 5, 22, 23), и све остале добродјетели. Но од свега јасније и опипљивије ми видимо саједињење Христа са црквом и са свим њеним члановима у св. тајни причешћа: гдје се сваки хришћанин причешћује *тијелом и крвљу Христовом*, и с њима прима у себе цијелога Христа, и сваки иза тога по примјеру Апостола може рећи: живу не к тому азъ, но живеть во мнѣ Христость (Гал. 2, 20). Од тога то и произлази савршено уједињење вјернијех, како с Христом, Главом Цркве „изъ него же все тѣло состави и соузы падаемо и снемлеми, растите возвращеніе Божіе (Кол. 2, 19). —

⁸⁾ У оригиналу овога дјела автор је овај текст написао на руском језику, ради бољег разумијевања, ради чега се исто овдје наводи на српском, по преводу Вука Караџића.

тако и међу собом, јер сви они „оживљају се однимъ и тѣмъ же Духомъ“ (I Кор. 12, 16), живе једним истим Христом, и мнози су еди но с у т ь т ѣ л о (I Кор. 12, 12).⁹⁾

Таквим начином при јединству невидљиве Главе Христа постаје јаснијем унутрашње духовно јединство појединих дијелова васионске цркве, т. ј. независних народних цркава. За то катихизис даље пита: „како ће се саставити у јединство цркве оно, чега је много на засебне дијелове, и независно као: Јерусалимска, Константинопољска, Антиохијска, Александријска, Руска?“ — и на то одговара: „то су поједине цркве, али су све оне дијелови једне Васионске цркве. Засебност њихова спољашњег уређења њима не смета бити духовно члановима једнога тијела Васионске цркве, Имѣти единую Главу Христа, и единый духъ вѣры и благодати. Ово се јединство цркава јасно изражава у јединству исповиједања вјере и опћењем у молитвама и тајнама.“

Иза овога долази ријеч о јединству цркава: Небесне и земне, — о чему се у латинскијем катихизисима раскрива при крају деветог главог од главог опћење светијех. Православни катихизис пита: „Постоје ли јединства између постојеће цркве на земљи, и небесне?“ — и одговара: „Без сваке сумње постоји, како по одношају к њиној јединој Глави Христу, тако и по одношају међу њима самим.“ За то средство служи молитва вјере и љубави. Сви вјерни, који припадају к постојећој на земљи цркви, приносе топле молитве Богу и призивају на помоћ свѣте, који припадају господствујућој цркви на небу, а ови стојећи на таквом високом степену близине к Богу, посредују својим молитвама пред Њим, и приносе наше молитве, и благотворно утичу на њих или невидљивом силом, или преко својих јављања на неке друге начине.“ За тим се приводе о томе потврде из св. Писма.

У објашњењу другога признака светости, у катихизису се говори: „Црква је света за то, што ју је осветио Исус Христос, Својим страдањем, Својом науком и тајнама: Христосъ возлюби церковь, и себя предаде за ню, да освятитъ ю, очистивъ банею воденою въ глаголѣ: да представитъ ю Себѣ славну церковь, не имущу скверни, или порока, или нечто отъ таковихъ, но да будетъ свята и непорочна (Ефес. 5, 25—27). У молитви својој к Богу Отцу, за вјерне, између осталог а Исус христос је рекао и ово: Святи ихъ во истину Твою;

⁹⁾ Тамо стр. 231—4.

слово Твое истина естъ И за нихъ Азъ свящу себе, да и тиѣ будутъ священи во истину.“ („Јован 17, 17—19). Иза овога решава се питање: Којим је начином црква света, кад у њој има и грешника?“ Одговор. „Грешници, који себе чисте истинитим покајањем, не сметају цркви бити светом; а непокајаници одвајају се од цркве, као мртви удови, па било видљивом црквеном влашћу, или невидљивим судом Божјим, те и са ове стране црквена светост остаје сачувана (I. Кор. 5, 13. и Тим. 2, 13.)

При објашњавању трећег знака, катихизис пита: „зашто се црква назива *саборном*, или, што је исто, *Васионска*? — и одговара: „назива се саборном и васионском за то, што она није ограничена ни мјестом ни временом, ни народом, но садржи у себи све вјерне из свију мјеста, од свију времена и народа. Св. Апостол Павле говори: да благовѣствованіе постоји во всемъ мѣрѣ и естъ плодносно и растимо (Кол. 1, 5, 6), и што у цркви хришћанској нѣ естъ Еллинъ, ни Јудей, обрѣзаніе и необрѣзаніе, варваръ и скитъ, рабъ и свободъ но всяческая и во всѣхъ Христосъ (Кол. 3, 11.) Сушнѣ отъ вѣри благословяты сѣ вѣрнимъ Аврамомъ (Гал. 3, 9). За тим се објашњава надмоћије — првенство саборне цркве, на пр.: „Само њој припада високо обележје, да вѣра не одолѣють ей, да ће Господ пребивати с њом до свѣта, да ће у њој пребивати слава Божија о Христу Исусу во вся роды вѣка: да наравно она не може никад отпасти од вјере, нити у вјери погријешити, или панути у заблуде.“ „Без сумње вјерујемо, као тврду истину, да католичка — т. ј. васионска, а не римска — црква не може заблудити нити погријешити и мјесто истине говорити лаж, јер Дух Свети, који вазда на цркву утиче преко вјернијех служитеља и отаца, чува је од сваке заблуде“ — тако уче источни патријарси (Посл. источ. патр. о орав. вјери гл. 12). Одовуда се види, да је вјернијема неопходно потребно ради спасења њој припадати. „Пошто Исус Христос, по ријечима Апостола Павла, естъ глава цркви и тој естъ спасителъ тѣла, то да бисмо имали дијела његова спасења, потребито је бити и члановима његова тијела, т. ј. католичке (Васионске) цркве (Еф. 5, 23). Апостол Петар пише, да крещеніе спасетъ насъ по образу Ноева ковчега. Сви, који су се спасли од свеоштега потопа, спасли су се само у Нојеву ковчегу: Тако свако, ко налази вјерно спасење, налази га у једној Васионској цркви.“

Иаа овога предлаже се сљедеће питање: „Какве мисли и успомене треба саједињавати са именом *Источне цркве?*“ — и дава овакав одговор, који свједочи о православности источне цркве: „У рају, насађеном на истоку, установљена је прва црква, безгрешних наших прародитеља, а тамо исто по њиховом паду, постављен је нови темељ спасоносне цркве у обећању о Спаситељу. На истоку, у земљи Јудејској, Господ наш Исус Христос свршио је дјело нашега спасења, поставио је почетак Своје сопствене хришћанске цркве. Отуда се она раширила по цијелој свијету, те и до данас св. Православна католичка Васионска вјера, утврђена на седам Васионских сабора, чува у првобитној својој чистоти древне источне цркве у једномислију с источнијема, каква је Божијом благодаћу Руска црква.

На пошљетку при објашњавању четвртог знака, на питање: „Зашто се црква зове *апостолском?*“ — У катихизису даје се оваки одговор: „Апостолском се назива за то, што она непрекидно и у цијелости чува од Апостола науку и примање дарова Духа светог, преко свештеног рукоположења. У овом се смислу црква назива такође *правосвјерном* или *православном*. — Н¹сте странци и припадници, но сожителе свјетимъ и присниј Богу, названи *Крстоци* да основани апостолъ и пророкъ, суцу крауголци и самоу Исусу Христу“ (Ефес. 2, 19—20).

Називајући цркву апостолском, символ вјере учи тврдо држите се *учења* и *предања апостолских*, а удаљавати се од такве науке, и таквијех учитеља, који нијесу утврђени на учењу апостолском. Ап. Павле говори: „тѣмъ же убо, братіе, стоите држите преданія, имъ же научистесе или словом или посланиемъ нашимъ.“ (2, Сол. 2, 15. а тако Тит. 3, 10. 1, 10. 11. Матей. 18 17).

Иза овога се излаже учење о црквеној јерархији. У цркви постоји уређење, у ком се чува прејемништво апостолске службе, а то је — црквена јерархија, или свештено начелство. Јерархија хришћанске *православне* цркве води свој почетак од самога Исуса Христа, и од силаска св. Духа на апостоле, и од тога времена непрекидно се продужава преко рукоположења у тајни свештенства. Тој далъ есть ови убо апостоли, ови же пророк и ови же благовѣстник, и ови же пастири и учители, къ совершению Свѣтихъ, въ дѣло служенія, въ созидање тѣла Христова (Ефес. 4, 11, 12.)

Иза овога се показује, како *васионски сабор* шири свој утицај на цијелу васионску цркву, и како су православним патријарсима и св. синодима поучињени главни дијелови Васи-

онске цркве, — а митрополитима, архиепископима и епископима мање области и градови.

У завршетку ове науке о цркви износи се и сљедеће питање: „Да бисмо испунили дужност покорности св. Цркви, откуда се може дознати, шта она затражује од својих чланова?“ — На ово питање одговара се ово: „То се може дознати из св. Писма, из правила апостолскијех, васионскијех и помјеснијех сабора и св. отаца и из црквенијех устава“.

Ради потпуније слике о уређењу цркве, додаћемо још и ријечи високопреосвештеног Макарија, из његовог Догматичког Богословља. Тамо стоји: „Одредивши обим своје цркве, показавши јој цијел, давши јој нужна средства за цијел, Господ Исус Христос дао јој је заједно и означио уређење, којим се потпуно обезбјеђава и олакшава достигнуће те цијељи. Уређење цркве састоји се у томе:

Што она а) дијели се по своме саставу на постојећа 2 дијела: на *паству* и *Богом установљену јерархију*. Паству сачињавају у опште сви, који вјерују у Исуса Христа; а јерархија је особити Богом установљени ред људи, које је сам Бог опуномоћио да располажу са средствима, која је Он даровао цркви ради достигнућа *своје цијељи*, т. ј. опуномоћио их је, да буду у њој учитељи, *свештенослужитељи* и духовни управитељи, којима су сви остали хришћани дужни покоравати се у дјелима вјере.

б) Богом установљена јерархија састоји се из три чина или степена: први и највиши степен јест степен епископа, други потчињени степен — степен презвитера, трећи и још нижи степен јест степен дјакона. Одношај тијех чинова јерархије *међу собом* и к *пастви* састоји се у томе, што је епископ у својој повјереној му епархији замјеник Христов, те наравно он је и главни начелник, како над повјереном му цијелом епархијом, тако и над цијелом паством. Дјелимице он је а) *главни учитељ* у својој цркви, како за прости народ тако и за саме пастире; б) *први свештеночиништел* и *савршиштел* св. Тајна у својој засебној цркви; и на пошљетку в) *главни управитељ* у својој засебној цркви.

в) Пошто средиште духовне власти, сваке засебне цркве, састоји се у њеном епископу, од кога проистичу за њу „учење, свештена радња и управа“ — те потоме долази то,

1) Што неколике засебне цркве могу потпасти наредбама само укупно свијех својих епископа, или помјесном сабору. Са том су цијељу чак још св. Апостолом установили: Два пута у

години да буде сабор епископа, и да један с другијем расправљају о догматима побожности, и да решавају случајне црквене распре (Прав. ап. 37);

2) У опште Христова црква, која обухвата собом, као васионска, све засебне цркве, повјерена је у скупу свијем епископима, као што и пише св. Јован Дамаскин у свом четвртом писму к Африканцима (виђи послан. источ. патд. о прав. вјери чл. 10). Дакле и центар духовне власти за васионску цркву састоји се у васионским саборима. Ову су истину јасно исказали сами св. Апостоли, кад су у случају распре, која се била појавила између хришћана о обрезању и необрезању, а они желећи установити правило за све тада постојеће хришћане, ријешили су о томе спору саборно — а не један сам — (Дјејан. 15, 28). Од тога времена, чим се добила могућност купити саборе, на њима су саборно и рјешавали све послове, који су се тicali цркве, као што о томе и свједочи историја васионских сабора; више власти од васионских сабора, у питањима о вјери, никакве се није признавало, и безусловна покорност саборима рачунала се обавезном како за све вјерне, тако и за саме пастире.

Ушљед таквога уређења васионске Христове цркве природно је и њено јединство, т. ј. кад се све засебне цркве покорављу својим пастирима, тако рећи, уредређују се свака у свом епископу, а епископи се безусловно покорављу једним и истим саборним васионским установама, како у свештеној радњи, тако и у свом управљању (Догмат. Богословље, издање 1868 г. Страна 237—238).

У овом до сад изложеном учењу о цркви исцрпљено је све православно догматично учење. А да бисмо судили каквијех има недостатака у изложеном учењу, изнијећемо о томе учење и латинскијех катихизиса.

(Н а с т а в и ћ е с е).

КИЈЕВО-ПЕЧЕРСКА ЛАВРА И ЊЕНЕ СВЕТИЊЕ ¹⁾

— Л. Поповић. —

На три километра од величанствене вароши Кијева, на домаку десне обале широког Дњепра, у засебном (јужном) дијелу вароши, који се зове „Печерск“, налази се позната Кијево-Печерска Лавра — најстарији манастир у Русији. Мјесто гдје се сада налази овај руски Јерусалим, назад 800 година било је пусто и шумом обрасло, докле није промисао Божија хтјела, да иста пустиња постане колијевком свете православне вјере руских предака, — чистим извором божанствене науке, која је својим благотворним духом религиозно-наравствених истина хранила и дан данашњи храни благородни руски народ, дајући му све већу духовну и физичку моћ и једину. Мало ближе к вароши од овог светог мјеста налазила се у то одаљено вријеме црква св. Петра и Павла, која се и данас може видјети, премда под другим именом. У овој цркви био је за свештеника побожни отац Иларион, који, да би потпуно могао предати се самоћи и упућивати своје смирене молитве к Свемогућем, ископа на једном брежуљку близу Дњепра пећину, у којој се и помјести. Но овдје смирени богомолад није дуго остао, јер га је наскоро позвао велики књаз Јарослав Мудри к цијељу, да заузме митрополитску катедру све Русије. У то вријеме како се прича, јављено је било у сну неком игуману Атонских манастира, да пошаље у Русију младог калуђера Антонија, да би тамо завео калуђерство. Игуман, са својом подручном браћом калуђерима, благослови Антонија и отпрати га у Русију. Кад је дошао у Кијево, Антоније види, да ниједан од већ поменутијех манастира не одговара мирном калуђерском животу, усљед чега почне да тражи усамљено и прилично за свети живот мјесто, гдје би се потпуно могао предати молитви и самоћи. Бирајући такво мјесто на разним странама бреговитог Кијева, најпослије склони се у готовој пећини, коју је ископао био већ

¹⁾ Историјски дио овог чланка поцрпио сам из разних путеводитеља по светим мјестима Кијева, а описивање сувременог стања Кијево-Печерске Лавре доносим на основу личног посматрања.

У садашњем времену ми се морамо чудити необичној сили воље и челичности карактера овог, као и многих других, мученика. Сад тако не поступају ни са највећим злочинцима. У осталом, свако вријеме има и по неке особите идеале, особити начин за спасење своје душе; изузетак као да чини наш вијек, који спасава своја тијела, а будућу своју судбину оставља Божијој увиђавности и снисхођењу к немоћној нашој природи.

назначени митрополит Иларион; брежуљак био је обрастао густом шумом, коју су с једне стране заљускивали хладни таласи широког Дњепра, а с друге стране састављен је био на широко са мноштвом мањих и већих шумовитих брежуљака, на којима је сад расположен пуна славе и величанствености град Кијево. К Антонију у ову избрану пећину одма су почели придолазити људи разних положаја и звања, као: књажеви, војници, сељаци и др. молећи светог пустињака, да им дозволи ископати поред њега малене пећине, те да се ту настане и заједнички управљају своје пустињачке молитве к Свемогућем. На њихову молбу свети пустињак радо се одазове, те кроз кратко вријеме од малене пећинице старца постане читав манастир, са мноштвом ћелија и малом црквицом. Број ових пустињака у брзо тако је нарастао, да се старац Антоније на скоро зажели првашње потпуне самоће, усљед чега на скоро остави новодо-сељене у истом манастиру, назначи им за игумана Варлаама, а сам се пресели на други оближњи брежуљак, гдје ископа за себе нову пећину. На овом истом мјесту и налазе се у садашње вријеме, такозване, Ближе Пећине Лавре. — Међу тим у првој пећини тако се је много било надоселило калуђера и других љубитеља усамљености и аскетских подвига, да је игуман Варлаам био принуђен искати дозволу и благослов од пре-подобног Антонија, да ограда над рупом и велику дрвену цркву, — цркву Успенија Пресвете Богородице.

Ту, у пећинама, једина им је брига била како ће угодити Богу и спасти своје душе; те према овоме и сав њихов живот пролазио им је у непрекидним молитвама, строгом посту, није-мој тишини и трудним радовима, од којих слабе тјелесне силе. Неки од њих ради већег савршенства у аскетским подвизима, копали су засебне јаме, и пошто би се у њима настанили, опет би својим рукама затворили улазак истих и на овај начин на свагда прекинули би сваки одношај са свијетом, лишавајући себе чак и чисто духовних наслада, као н. пр. Богослужења, разговора са браћом — калуђерима и т. д. На затвореној пећини остављали су само невелику рупицу, кроз коју је игуман или који други калуђер протурно затворенику два пута неђељно по једну малу проскурицу, коју кад би метнуо у узидану рупицу, молио би за благослов и без ријечи удаљио би се. Кад су те проскуре, послије неколико таквих посјета, остајале недодирнуте, то је био знак за остале, да се је тај подвижник у вјечност преселио. Ту би се послије скупили остали калуђери, који су живјели уједно, свршили би опијело над умрлим на том истом

мјесту, не нарушавајући преграду пећине, којом је исти затвореник одијелио био себе од свијета и људи. На овај начин исти мученици сами су себе још за живота сарањивали, пошто би се предходно подвргли неописаним мукама, једино да би тиме одржали побједу над својим страстима и обичним човјечијим земаљским склоностима. Ради примјера таквог мучења навешћемо овдје сопствене ријечи једног из броја тихих подвижника, по имену Јована Многострадалца. „Кад сам ја дошао у овај (печерски) манастир — говори он — и отпочео испашћати се по начину калуђерском, ја сам много страдао од борбе са мојим страстима, и не знам, што још нијесам претрпио у тој жестокој борби. Често, по читаву недјељу, ја нијесам ништа ни јео ни пио, подвргавао сам своје тијело студени и другим промјенама ваздуха, проводио сам читаве ноћи без сна, но ипак жељног мира нијесам могао добити! Тада сам се ја настанио у овој тијесној пећини, у којој боравим има већ 30 година. Испочетка и овдје пратили су ме ти исти непријатељи (т. ј. страсти) с истом првом жестином; ја нијесам знао, што да чиним од себе, и најпослије ријешим се да живим гђ и да надјенем на себе тешке и остре вериге; но и после оведа борба није престајала; тада сам ја ископао дубоку јаму и када сам се спустио у њу, насуо сам себе свуда у наоколо земљом тако, да су ми остале слободно само руке и глава, и у таквом положају, дављен земљом, провео сам читави ност. Страдања моја била су неописана; к душевној тузи присајединише се тјелесне муке; ноге су моје гореле као да су у огњу биле запрећане, жиле ми се скупиле, кости пуцале, и пламен гутао је сву моју унутрашњост; у мени није било ни једног здравог дијела тијела, но ипак ја сам све ово пренебрегао, ради духовне чистоће, и само сам молио Бога, да не би попустио мојим непријатељима да мном завладају; и гле, у саму ноћ спасоносног Христовог Ускрснућа, Господ посјети мене радосном душевном и тјелесном мирноћом, и утјеши ме својим јављењем!! *)

Пошто је овај *само-мученик* једном претрпио оваква страшна мучења, ипак за то нашо је за необходимо — поново се закопати у земљу до извише појаса, и у таквом положају испустио је своју мученичку душу. Тијело његово остало је цјелокупно и до данашњег дана, тако да се у истом положају може и сад видјети у пећинама Кијево-Печерске Лавре.

*) Из житија Јована Многострадалног.

Многи од ових ученика по некад остављали су на вријеме своје пећинице, и ишли би у далека, дивља и за живот опасна, мјеста, с цијељу, да тамо шире јеванђелску науку, ради које су често још већом (премда пријеком) мученичком смрћу умирали.

Међу тим, с дана на дан, калуђери су све више придозали к преподобном Антонију, тако да су и пећине, које је он ископао био, као год и подигнута над њима (Варлаамом) црква, — постали одвећ тијесни за толики брзј љубитеља аскетског живота. Међу тим, послје смрти Варлаама, преподобни Антоније на његово мјесто наименује преподобног Тодосија, који одмах, пошто добије дозволу и благослов од свог главног начелника, приступи да гради велику цркву, и то на брежуљку, којег му је даровао био велики књаз Светослав II. Баш на овом истом темељу старе цркве и налази се данашња величанствена велика саборна црква Лавре, која ипак за живота Антонијева и Тодосијева није била потпуно довршена, и ако је било уређено много ћелија, и других манастирских удобности.

Пошто је манастир у неколико уређен био, многи се подвижници у њ' преселе, премда је било доста и таквих затвореника, који ни под којим начин нијесу хтјели оставити своје пређашње уске, мрачне и влажне пећинице. — Сад се код њих јави нова потреба: они нијесу имали никаквих правила за калуђерски живот, услед чега преподобни Тодосије постара се, те им добави преко инока Стјаније Обитељи, св. Саве — Михаила, њихов устав, којег примјени калуђерима својега манастира. С дана на дан манастир је све боље и боље напредовао и у многим се усавршавао, тако да је доцније служио као углед за све остале манастире у Русији. Јер, и ако су се многи од калуђера преселили из тијесних и мрачних пећина у нови манастир — који им ипак није могао дати особитог удобства за живљење, — они су поред свега тога и даље држали се строгог калуђерског живота. И не гледајући на то, што су могли имати прилично средстава за живљење, они су ипак добровољно подносили глад и жеђ, носили грубо одијело³⁾ и тешке вериге, подвргавали се студени, старали се о болесницима, спасавали сиромашне и гладне, и мн. др. Дobar примјер у овоме био је преподобни Тодосије, који је уредио био за сиромаше, немоћне и странце читаву кућу, гдје им је сâм услуживао и тјешио их како својом материјалном помоћу, тако

³⁾ Ово грубо ткање било је мрке боје, а грађено је од козије кострети. У св. Писму одијело од оваког материјала назива се *власяница*, и носили су га као знак жалости.

и духовном поуком и молитвом. Ту се стјецало мноштво разних болесника, које је често исцјелавала усрдна молитва неких затвореника, као и она њихова увјереност у силу те молитве.

Усљед свега реченог, печерски живот привлачио је к себи све више и више не само просте људе, већ и руске књажеве, бољаре, војводе, који су често остављали богате свјетске палате, ласкаве титуле и разна уживања, и пресељавали се у тијесне ћелије, гдје су се често задовољавали звањем економа или црквеног вратара. Тако н. пр. на 100 година послје основања Лавре писао је Св. Симеон Суздаљски Поликарпу архимандриту печерском овако: „Пред Богом говорим, да бих сву славу и власт сматрао за ништа, само да ми се бар укрутити као неки колац за вратима печерског манастира, и допустити, да ме тамо људи газе. Боље је један дан бити у дому Божије Матере, него ли хиљаду година времена почаст“..

Више 150 година печерска обитељ цвјетала је и умножавала, не гледајући што је понегда и страдала од навале Шоловаца, као и усљед међусобних разлора руских књажева, али ипак она би се снова опорављала и развијала по већ уређеном правцу. Но кад 1240 године Татари разоре Кијево, то и саму печерску обитељ до на половину њене висине разруше, приликом брзог калуђера и мноштво народа, који је ту био сакривен, под мач турског војводе. И мноштво имуће разграбе, оно пак мало калуђера што је било преостало из татарског мача разбјежало се по околинама Кијева, и ту би снова копали себи пећине за становање; али ипак старину нијесу још заборавили, тако да су се често скуцљали на онајним развалинама ради заједничког богослужења. Шта више, калуђери су у брзо и поправили један (боље сачувани) дио манастирских развалина, тако да су поново добили невелику црквицу. Најпослије, 1470 године побожни књаз Слуцки Симеон Александровић подигне из развалина манастир и његову саборну цркву, премда и не у пређашњој њеној величини и љепоти. Чак и послје овог опорављања обитељ печерска претпјела је много страдања и ништа најприје од кримских Татара, а затим од Литве, која је у почетку XIV. вијека завладала била јужним крајевима Русије; кад су пак и ови одбијени били, јавише се нови зулумћари — Пољаци.

Доцније, кад је Малорусија присаједињена била Велико-русији (1654), Кијево — Печерска Лавра снова поче да броји своје срећне дане, докле 1718 године опет не претриље грдну штету

од великог пожара, који је у пепео претворио не само велику цркву са мноштвом ћелија, већ и манастирску типографију у богату библиотеку, са свима старинским и важним граматама. Али за владе великог реформатора Русије — Петра I. — Кијево — Печерска Лавра по ново би подигнута из пепела, највише благодарећи богатим даровима и пажњи овог славног владоца. Саборна црква 1729 г. потпуно је била обновљена, премда цио манастир постепено се опорављао и подизао у течају читавих 50 година. За ово посљедње вријеме Кијево — Печерска Лавра окружена је са три стране још и великим бедемима од земље, који служе као тврђава за одбрану ове светиње, ако би на њу навалила непријатељска сила.

(Наставиће се.)

С БРДА И С ДОЛА

NACIONALNA ПЕДАГОШКЕ МРВИЦЕ ¹⁾
 BIBLIOTEKA Прибрао Н. Н.
 CRNE GORE ĐURĐE

Да би васпитач могао успјешно вршити свој посао, најпотребније му је познати природу васпитаника. Најпоузданији начин да се одреди карактер младог човјека, који се проучава, биће овај: а) опазити у њему оне психичне силе, које се узајамно одржавају у равнотежи; б) оне које се боре међу собом, и в) ону, која, немајући свог противника, мало по мало узимље човјека искључиво у своју власт; овој потоњој суђено је, да буде главна црта његове индивидуалности. Ово је метод *остања* по Логици Миља.

Васпитање, с овог гледишта, дужно је: а) оставити у миру силе, које се узајамно одржавају у равнотежи, јер ова је доказ њиховог нормалног стања; старати се умекшати раздор међу непомирљивијем, непријатељскијем силама, у противном случају овај раздор био би узрок нервности и недошљедности у поступ-

¹⁾ Доносићемо оваке *мрвице* у нашем листу врло радо још и с тога што се надамо, да ће која од изложенијех мисли изазвати којег наставника средњијех или основнијех школа, да ту мисао развије, обори или потврди, заимајући у обзир вазда наше околности и потребе. У.

цима; в) сва средства употребити на оплемењавање усамљене силе у васпитанику и то кроз буђење љубави к одабранијем идеалима. Старати се ишчупати је и вјежбати се у кажњавању за пошљедице сила непријатељскијех била би просто самообмана, илузија, и некорисна окрутност, а уз то и тежња, да се у личности изгуби оријиналност, да постане безбојна.

У сваком предмету разликујемо двије стране: једна *утилитарна*, и непосредно корисна по своме знању, које се садржи у њему, а друга *педагошки* корисна, која развија и то *начином* само томе *предмету својственијем*. Односно користи у првом смислу, нема ниједног уџбеног предмета да је сувишан, непотребан, премда корист од једног предмета према потребама извесног времена, или независно од тога, може бити већа, а од другог мања. Али опште васпитна педагошка снага овог или оног предмета далеко није једнака сродству његову са практичнијем интересима: по некад је она обратно сразмјерна њиховој непосредној користи. Тако је непосредно корисније, продуктивније за се и за другог бити капиталист, него умјетник или научењак, — бити Лагер, почитим фотографије, него њен отац, теоретичар, који је научно пронашао хемијску осјетљивост хлористог и јодног сребра према свјетлости. Дил, Ен пр. 1 литра мједи скупља је од једне литре хљеба, дакле, корисније је гомилати мјед, него хљеб; али хљеб храни, т. ј. он се претвара у храниве за организам сокове, и ако, посматрајући појаве храњења површно, могло би се помислити, да хљеб пролази кроз тијело непродуктивно, као вода што пролази кроз решето. Ово се исто може казати и о предметима предавања утилитарнијем у сравњењу са педагошки — храњивијем.

Велика важност при сређивању наставног градива у средњим заводима налази се у непристрасном, мирном и свестраном утврђивању знакова *опширег образовања* у унесенијем уџбенијем предметима. Од броја стварне разлике ових знакова зависи и број потребнијех општеобразователнијех наука. По срећи за школу, њих она има мало, у противном случају она би постала немогућа.

За једног педагога, који није пристрастан према свом *омиљеном* предмету, који се бави заданијем питањем, гимназист је психична природа човјека, који се васпитно — методично претвара од дјетића у младића до оне границе младости, иза које овај младић готов је већ, рецимо, постати студент којег

факултета. Одредити, дакле, какве морају бити, по свом педагошком карактеру, елементарне науке, свакако потребне за *гимназијски* узраст — значи ријешити задаћу *општеобразователне* гимназије.

Питање, тако истакнуто, сводимо ми на ово: *какве су психичне* потребе и силе дјетића — *младића* — *гимназисте*?

Прво, човјек је биће, обдарено *говором*. Језик је његова органска потреба, а у исто вријеме и *васпитањем* његовог разума. Одовуд изводимо, да један од самосталнијех и општеобразователнијех покретача умног развића ученика, као што то и сама природа показује, мора бити *ријеч* (у школи *читање*, које утврђује младог човјека, да даје себи рачун, што је прочитао; *граматика* и *књижевност* са скопчанијем с њима вјежбањима у писменијем саставима, и уз књижевност још и елементи естетичног развића; страни језици мртви и живи.)

Друго, човјек од раног дјетињства сасвим природно развија и пита своју природну моћ посматрања, као извор свог умног рада, *изван* преко органа *спољашњијех* чула, а понајвише органа *вида*. Дакле, покрај и подједнако са језичном наставом у школи може тећи и образовање путем *очигледности*, и срества, начин и сфера *национална* образовања јесу природне науке, којима, у нижим *разредима* претходи очигледна настава.

Треће, *свјет* се *одређује* и *одређује* се или путем *индуктивнијем*, или *дедуктивнијем*. У школи су *преставници*, са педагошке стране, *индуктивног* метода *гране* природнијех наука (природна историја, физика и хемија), а *преставница* *дедуктивног* метода је *математика*. Дакле, изоставити математику значило би лишити ученике у њиховом умном развићу једног од стварнијех метода, т. ј. оставити без обрађивања цијелу половину начина њиховог мишљења. Математику, тако рећи, носи у својој души сваки човјек; *друкчије*: математика је управ урођена сваком човјеку; или опет *друкчије*: она се *дедуктивно* изводи из човјековог мишљења, *прибјегавајући* к *цртежима* само као к *средству* за *изјашњавање* себе, како би ученици лакше је могли схватити. Када то не би било тако, *математичне* теореме не би се *доказивале*, него би се *објашњавале* помоћу *шестара* и. т. д. На пр. мјесто да се *доказује*, као што се то чини *обично*, да су сви *углови* у *троуголнику* равни *двама* *правијем*, довољно би било *измјерити* сваки од *три* *угла*, *сабрати* њихове *величине*, и *изашло* би *180* *степени*; или *изрезати* од *хартије* *троуголник*, за тим *изрезати* у њему *углове*, *саставити* их *заједно* и *очигледно* се *увјерити* у *истини* *наведене* теореме. Зашто овако

не поступају? Зато, што математика, као математика, јест дедукција истинѧ о величини из мишљења, што је подједнако урођена сваком човјеку, и ако, наравно, нијесу подједнаке код сваког човјека, засебно узетог. Ни језично образовање уопште, ни образовање путем очигледности не могу дати образовања дедуктивног, те тако напоредо и заједно с првијем и другијем у школи под сваки начин мора тећи и образовање математично. Све три ове струје образовања равноправне су; ниједно не може се замијенити другијем; све три по сваки начин морају се увести у општеобразователној гимназији.

Какво је овдје мјесто историји и географији?

Географија даје храну процесу сличавања, на пр. упоређују се планински ланци, воде, производи свију царстава природнијех у разнијем земљама; али ово исто чине много *темељитије* и *стручније* (у педагошком одношају) разне гране природнијех наука. У историји се изучавају и упоређују разни *карактери*; али учитељ књижевности чини то исто, али темељитије и опширније, него учитељ историје, не будући везан количином материјала. Да ли је измишљено умјетно лице, којега се карактер претреса, или је неизмишљено, т. ј. узето из историје ради психолошког разбора, који је овдје и најважнији, — то је све једно. Уз то учитељ историје лишен је могућности, да вјежба у ученицима дух самосталне критике: рецимо, он је, буди из ког узрока, неправилно карактерисао какво лице или догађај; ова неправилна карактеристика и усвоји се у цијелости памћењем ученика, јер они не могу самостално, по изворима, контролисати ријечи свог учитеља. А нека учитељ математике покуша доказати, да је квадрат једног од катета раван квадрату хипотенузе, и мало разумнији, пажљивији ученик управ самостално, од имена свог цара у глави, одбациће тај апсурд. Тако исто поступиће тај ученик, ако има пред собом зубе, на пр. мачке, кад му учитељ зоологије ради шале, или ушљед расијаности, рече на пр., да месождери имају по 5 предњијех зуба са сваке стране.

Односно географије може се казати и то, да, ма како се она излагала у уџбенику, овај ће у сваком случају бити једно-предметнијем речником, у ком су чланци поређани у некој системи, а не у азбучном реду, као обично. Велику потребу овакијех речника неће нико побитијати, али да се по њима развијају дјеца школског узраста врло је тешко допустити. Једном ријечи: будући кориснији од свију (осим природнијех наука) предмета, који педагошки развијају, геограрија и историја не

владају самосталном педагошком снагом, која би из њих непосредно истицала.

Закључак је одовуд очигледан: будући се држе у школама због њихове утилитарности, а ми смо видјели, да утилитарност сама по себи имајући велику цијену, није у исто вријеме и педагогичност, оне, будући лишене горе означенијех педагошких погодба, не смију заузимати тако угледно мјесто у наставном плану, као што су једно вријеме заузимали у многим школама у свијем готово земљама.

Да сад на ова два предмета, на пр. у прускијем гимназијама гледају, као на споредне, види се из броја, на име: у класичнијем прускијем гимназијама број часова географије и историје узетијех уједно, стоји према броју часова самог латинског језика као 1 према $3\frac{3}{7}$ (круглије је одношај овдје — 0,29); према часовима математике одношај првог броја (т. ј. историје и географије је) 0.7.

(Наставиће се.)

 NACIONALNA
 Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 Државна
 CRNOJEVIĆ

Наука. Знање. Мудрост.

Презирати науку — то значи уживати род од винограда, а не трудити се обрађивати га (Климент Александријски).

Ко презире знање, а хвали се простотом, тај је простак не само у ријечима, него и у разуму (Св. Марко Подвижник).

Хришћанска религија није противу научног образовања. Није хришћанство непријатељ науке, него недостатак знања у самој науци; и обратно, није наука непријатељ хришћанства, него опет недостатак знања.

Права наученост не одводи од Христа, него приводи к Њему (Матей. 2, 1). Прот. П. Соколов.

Ум је по својој природи Хришћанин; у кога нема хришћанства, у тога можемо слободно подозријевати одсуство ума. То ми видимо у незнабожаца; што је који од њих виши по образованости ума, тим је ближе на путу к правој Богу. Платон и Сократ, који су живјели толико времена прије доласка Христовог на земљу, били су полу Хришћани.

Површна филосорија одводи од вјере, а права — дубока — философија приводи к вјери (Прст. Евг. Попов).

Једно је знање *ствари*, а друго је знање *истине*. Колико је различно Сунце од Мјесеца, толико је ово потоње корисније од првога (Св. Марко Подвижник).

Људи који употребљују цио свој ум на ствари бескорисне, доста сличе оној ноћној птици, која по ноћи добро види, а при сунчаном — дневном зраку — слијепа је. Они су за гудо врло бистри кад је ствар у којојкаким научнијем ситуацијама, али поражени истинитом свјетлошћу — вјером — ништа не виде (Вијант).

Да би боље и савршеније познали истину, — постали мудријем, али не сујетном мудрошћу, — треба бити разборитијем у одношају познавања ствари, и не треба к свакоме без разлике једнако управљати своју пажњу.

Површно знање удаљава нас од вјере, а темељно — опет повраћа к њој.

Учимо се на земљи онеме знању, које неће бити од нас одвојено на небу.

Тражи само таквога знања, које ће у теби побуђивати, хранити и јачати љубав к Богу.

Боља је добра простота — незнање, него слабо знање (Златоуст).

Клони се лажљивијех философа, који се не стиде сравњавати своју душу са пасјом, и који говоре да су некад били или дрво или риба и т. д. Ја и ако нећу рећи, јесу ли били они кад рибе, али сам готов тврдити, да су, кад су то писали, били сметенији и беспаметнији од риба (Св. Василије Велики).

Изучавање земних предмета и наука може бити благотворно и корисно, али само онда, кад не иде против вјере и кад не одваја од вјере и богопознања.

Просвјета доноси друштву користан плод само онда, кад је њен темељ вјера (Филарет М. Московски).

Као што без свјетлости ми и са здравијем очима не можемо видјети ништа, исто тако без Бога — истините свјетлости — извора истине, ми и са здравијем разумом не можемо познати истине.

Сиромашна је мудрост човјечанска, кад се само руководи својом сопственом свјетлошћу, или боље рећи тамо разумом.

Мудрост људска, слично мјесецу, просвјетљује мрак људских заблуда само онда, кад своју свјетлост, добија од Бога. Мјесец кад га земља својим ладом загради одузме му свјетлост, коју добија од сунца, и постане таман. Тако и мудрост људска ако је обузму земаљске маште знања, — нема свјетлости истине у њој, колико ни у мјесецу, кад га сунце не грије (О. Јаковљев).

Бескорисна су сва наша знања, кад при њима не знамо Исуса Христа.

Која је корист лађи од катарака, крмара, мрнара, једара и котве, ако нема вјетра? Која је пак корист у љепорјечију, остроумљу, познању, образованости, разуму, ако у души нема Светога Духа?

Први је корак мудрости познати своју лакомисленост и глупост.

Ум, који машта о својој мудрости, јест безводни облак, гоњен облацима слављубија и гордости. (Ава Таласије).

Што више добијамо знање, то више сретамо непознатих предмета.

Што више човјек зна, тим више види, да мало зна при ономе, што не зна. (Филар М. Московски).

Знади оно што треба знати, а ради оно што треба радити.

Добро дрво доноси не само цвијеће, него и плод.

Онај, који претпоставља разум само у знању излагати истину, сличан је папагалу, који научи неколико ријечи говорити као човјек, али не зна снаге и значаја тих ријечи.

Знати истину — значи испуњавати је (I Јован 2, 3).

(Немогуће је добити мудрост не живећи мудро (Св. Григор. Богослов).

Боља је мудрост, која се потврђује дјелом, него која се блиста ријечима. (Св. Григор. Богослов).

Покажи дјелом да си мудрац, јер нема ријечи која је мудрија од дјела (Св. Марко Подвижник).

Сунце и свијетли и грије. Сама свјетлост или просвјета није доста; треба топлота, то јест корист — при просвећењу ума треба образовање срца и доброта душе.

Знање без добротe ђаволска је мудрост (Филар М. Московски).

Ако имаш доста знања, то и живи богоугодније, јер ће судија више од тебе искати.

Добра знања, добра су за оне, који та знања на добро употребљују (Филар. М. Московски).

Ученост је неморална човјека оно исто, што и снажна храна за болестан стомак.

Глава научењака, који се руководи страстима, јест вулкан, који избаца из себе ватру и пепео.

Више зла проистиче од назови научењака, него од простака (Цр).

Ближе је истини и знању безазлени простак, него високоумни и злобни философ (Цр).

Истинито знање — доброта душе (Цр).

Цар јегипатски кад је основао библиотеку наредио је, да се више врата стави натпис „душевно љекарство“. У наше доба напротив има књига, које слободно можемо назвати „душевно отров“ — и чувати се од њих као од отрова треба.

Стари су мислили, да има животиња, која првијем погледом наноси смрт; исто су така дјела некијех људи, која су неморална: читање таквих књига доноси смртни удар души, иза којeга сљедује много другијех.

Добра књига је благи и пријатни друг.

Бекон Веруламски назива добре књиге, добро намјерних списатеља *милошћинјом*, коју они дају савременицима и потомству.

Читањем прибирај својој души љекарство и корист (Св. Јеф. Сирин).

Учи сваку науку, која те приближује образу и подобју (Цр).

ПРАКТИЧАН ПОСТУПАК

ПРИ ПРЕДАВАЊУ ДЕСЕТНИХ БРОЈЕВА У III. И IV. РАЗРЕДУ.

Написао: **Ан. Јовићевић**, ријечки учитељ.

(Свршетак).

Да би се дјеца увјерила у истинитости овог правила, наредиће учитељ ђаку, да подијели 346·8 са 10, не овим начином премјештања дес. тачке, него по правилу дијељења дес. броја са цијелим, те ће се добити у количнику опет 34·68. Пошто се добије овај количник, који је првом једнак, упореди учитељ оба количника међу собом, упућујући ученике на пажњу,

како би сами увиђели једнакост њихову. Пошто се темељито упознаду дјеца са дијељењем дес. броја са 10, онда лакше иде упознавање дијељења дес. броја са 100, 1000 и т. д. Само треба доводити у везу ово дијељење са множењем дес. броја са 10, 100, 1000 и т. д. јер ће се тим створити код дјеце сличност и различност између ова два вида рачуна, које благотворним плодом урађа. За примјер се узме исти број 346·8, па се премјести дес. тачка на лијево за два мјеста, т. ј. између 3 и 4, те се добије број 3468; па учитељ пита: На коју сам страну премјестио дес. тачку? (На лијеву.) За колико мјеста? (За два.) Шта је сад 3? (Јединице.) А шта је било? (Стотине.) За колико је пута смањено? (За 100 пута.) — И тако учитељ пропита за сва наведена мјеста у броју, питајући: шта је сад, шта је било, и за колико је пута смањено. Па онда наставља: За колико је пута смањено свако мјесто у овом броју? (За 100 пута.) Шта смо учинили, те се овај број смањио за 100 пута? (Премјестили смо дес. тачку на лијево за два мјеста.) Шта бива с дес. бројем, кад му се дес. тачка премјести на лијево за два мјеста? (Смањи се за 100 пута.) Са чим се дијели број, који се смањи за 100 пута? (Са 100.) Са чим смо подијелили овај дес. број, кад смо га смањили за 100 пута? (Са 100.) Како смо га смањили за 100 пута? (Премјестили смо дес. тачку на лијево за два мјеста.) — *Дакле, дес. број дијели се са 100, кад му дес. тачка премјести на лијево за два мјеста.*

И овдје, као-год и при извођењу правила дијељења дес. броја са 10, треба подијелити дес. број са 100, као дес. број са цијелим, а не премјештањем дес. тачке, те ће се добити исти количник; па се тек онда изведе правило. Даље се пријеђе на извођење правила у дијељења дес. броја са 1000, 10000 и т. д. Ово се чини на исти начин. Премјести се дес. тачка на лијево за три или четири мјеста, по захтјевању правила, који се изводи, па се онда пита за свако мјесто: шта је сад, шта је било и за колика је пута смањено, па онда за колика је пута смањен цио број и како се дес. број смањује за 1000, 10.000 пута и т. д. Из овога рада изведе се правило: *Десети број дијели се са 1000, кад му се дес. тачка премјести на лијево за три мјеста; са 10.000 кад се дес. тачка премјести на лијево за четири мјеста и ш. д.*

Пошто дјеца науче ова правила дијељења дес. броја наоко са 10, 100, 1000, и т. д., онда се изведе опште правило: *Десети број дијели се са 10, кад му се дес. тачка премјести на лијево за једно мјесто; са 100, кад се дес. тачка премјести на лијево за два мјеста; са 1000, кад се дес. тачка премјести на лијево за три мјеста и ш. д.*

Но деси се, да се дијељењем дес. броја с којим од горе — наведених цијелих бројева не може у количнику добити цијелих, или десетина, па чак ни стотинитих или хиљадитих. Онда се мјесто тих цифара пишу нуле; али најприје треба на то дјецу упутити. На примјер: има се дијелити 4·8 кроз 10. Овдје учитељ пита: Шта се дијели на што? (Дес. број кроз 10.) Како се дијели дес. број кроз 10? (Премјести се дес. тачка на лијево за једно мјесто.) Ће ћеш ставити дес. тачку? (Пред 4.) Шта ће онда бити 4? (Десетине.) Хоћеш ли добити цијелих у количнику? (Не.) Шта се пише мјесто цијелих, кад их нема? (Нула.) Онда ђак ради и добије 0·48. Овај рад може се дјеци јасно преставити са дијељењем дес. броја са 10, као са цијелим, не премјештајући дес. тачку; те ће се опет добити 0·48. — Кад би се исти овај број дијелио са 100, питао би учитељ: Како ћеш подије-

лити дес. број са 100? (Премјестићу дес. тачку на лијево за два мјеста.) Има ли ти два мјеста на лијево од дес. тачке? (Не, него само једно мјесто.) Шта је сад 4? (Јединице.) А шта ће бити, кад се смањи за 100 пута? (Стотините.) Хоћеш ли имати у количнику десетина, пошто их нећеш имати? (Нулу.) Колика си мјеста имао на лијево од дес. тачке? (Једно.) А колика требају, па да се изврши дијелење са 100? (Два.) Шта си ставио мјесто оног другог мјеста? (Нулу.) — Дакле, *мјесто оног мјеста, које недостаје, па да се може извршити дојелење са 100, пише се нула.*

Кад би се овај број 4·8 дијелио са 1000, учитељ би питао: за колика ћеш мјеста на лијево премјестити дес. тачку? (За три мјеста.) Колико мјеста имаш е лијеве стране дес. тачке? (Једно.) Колика још недостају? (Два.) Шта је 4? (Јединице.) А шта ће бити, кад се смањи са 1000 пута? (Хиљадите.) Хоћеш ли имати стотинитих? (Не.) Шта ћеш писати мјесто њих? (Нулу.) Хоћеш ли имати десетина? (Не.) Шта ћеш писати мјесто њих? (Нулу.) Колика су ти мјеста недостајала? (Два.) Колике си нуле у почетку приписао? (Двије.) — Дакле, *мјесто оних мјеста, која недостају, па да се изврши дијелење са 1000, пишу се нуле.* — И тако даље покаже се дјецџ, шта треба писати мјесто оних мјеста, која недостају, па да се може извршити дијелење дес. броја са 10, 100, 1000, и т. д., па се изведе правило: *Ако нема толико мјеста у цијелинама, па да се може извршити дијелење дес. броја са 10, 100, 1000 и т. д. то се мјесто оних, што недостају, међу нуле и почешку, док се и нулама добије онолико мјеста, колико је потребно за дијелење.*

Да не би дјецџ ово нејасно било, нека учитељ покаже радом дијелења дес. броја са 10, 100 или 1000, као с цијелима, те ће добити при свакој радњи једнаки количник све посљедње радње са количником прве радње. Једном ријечи, свака рачунска радња мора се ослањати на радњу предходних задатака и правила. Овдје се из познатог гврати непознато; а овдје, у исто вријеме, познато објашњава непознато, само је та разлика, што се овај начин дијелења са 10, 100, 1000 и т. д. употребљава као лакши и бржи рад. Али и ако му је таква сврха, ипак не смије бити неразумљив, нејасан, него мора, уз своју лакоћу и бржи ток радње, бити појмљив и разумљив — иначе би се дјецџ ослањала на сама правила радње, која често пута могу дјецџ бити неразумљива, те их скренути с правца радње.

3. Дијелење дес. броја с дес. бројем.

Поступно упознавање дијелења дес. броја кроз дес. број оснива се на дијелењу цијелог са цијелим, т. ј. упуте се дјецџ на оно дијелење цијелих бројева, кад се и дјелимак и дјелитељ једнако пута увеличају, па пита: мијењали се количник? — Ако нијесу дјецџ са овим увећањем дјелимак и дјелитеља упозната раније, то се мора сад учинити, да им се ово посљедње предочи, као правизно. Увеличавање цијелих бројева при дијелењу може бити са којим-му-драго бројем, али увећавање дес. бројева при дијелењу само са 10, 100, 1000 и т. д. За тај примјер узме се, да се подијели 4 кроз 2. Учитељ пита: Колика се пута садржи 2 у 4? (2 пута). Шта смо добили у количнику? (2). — Сад увелича и дјелимак и дјелитељ за 3 пута, те добије, да се дијели 12 кроз 6, па пита: За колика сам пута увеличао дјелимак? (За 3 пута). А дјелитељ? (Исто за 3 пута). Јесу ли се једнако увеличали оба чиниоца? (Јесу). Колико се пута садржи 6 у 12? (2 пута). Је ли се промијенио количник? (Не). Је ли се количник промијенио

у овом дијељењу, кад смо и дјелимак и дјелитељ једнако пута увеличали? (Не). — Даље, учитељ увеличаје исте ове чињенице или друге за више пута, па пита свагда: мијењали се количник, кад се и дјелимак и дјелитељ једнако пута увеличаје? — Па се онда пријеђе на увеличавање за 10, 100, 1000 пута и т. д. На примјер: дијели се 12 кроз 4. Овдје ће учитељ питати: Колико се пута садржи 4 у 12? (3 пута). — Па их увелича за 10 пута, те добије, да се дијели 120 кроз 40; па пита: За колика сам пута увеличао и дјелимак и дјелитељ? (За 10 пута). Шта се сад на што дијели? (120 на 40). Колика се пута садржи 40 у 120? (3 пута). Је ли се промијенио количник, кад сам оба броја увеличао за 10 пута? (Није). — Сад учитељ увеличаје и дјелимак и дјелитељ за 100, 1000 пута и т. д., па пита: За колика су пута увеличани чиниоци дијелења, и мијења ли се количник, кад се оба чиниоца увеличају једнако пута? — Послије овога упознавања и пропитивања понови се, или се изведе, правило: *Количник се не мијења, ако се дјелимак и дјелитељ увеличају једнако пута.* — Па се пријеђе на упознавање дијелења дес. броја са дес. бројем. Прије свега постави се овакав задатак: *6.4 хектолитра вина вриједе 116.8 фиорина; шта вриједи 1 хектолитар.*

Послије нужних питања дође се до тога, да се има дијелити 116.8 ф. кроз 6.4; па учитељ пита: Какав број има за дјелимак? (Дес број). А за дјелитеља? (Дес број). Дакле, какав број кроз какав имаш да дијелиш? (Дес број кроз дес број). Шта би било са дјелитељем, кад бих дес. тачку ставио на десно послје 4? (Увеличао би се за 10 пута). А шта би било с дјелимом, кад бих дес. тачку ставио послје 8? (И он би се увеличао за 10 пута). За колика пута би се увеличали оба чиниоца? (За 10 пута). Зашто за 10 пута? (За то, јер се дес. тачка у оба броја премјешта на десно за једно мјесто). Би ли се количник промијенио при дијељењу цијелих са цијелима, кад би се дјелимак и дјелитељ увеличао за 10 пута? (Не би). — Пазите! рећи ће учитељ: *Као што се количник не мијења при дијељењу цијелих са цијелима, кад се и дјелимак и дјелитељ увеличају за 10 пута, тако се и количник при дијељењу дес. бројева кроз дес. бројеве не мијења, ако и дјелимак и дјелитељ увеличамо за 10 пута.* — Мијења ли се количник при дијељењу дес. броја кроз дес. број, ако и дјелимак и дјелитељ увеличамо за 10 пута? (Не). Би ли се могло извршити дијелење, да је дјелитељ цијели број? (Би). Дакле, би ли требало увеличавати дјелимак, да је дјелитељ цијели број? (Не би). — Дакле, назите! *При дијељењу дес. броја са дес. бројем треба дјелитељ претворити у цијели број; а дес. број претвори се у цијели, кад му се дес. тачка премесе на десно на крају.* — Шта треба прво учинити при дијељењу дес. тачке кроз дес. број? (Треба дјелитељ претворити у цијели број). Како се дес. број ореобрати у цијели? (Кад му се дес. тачка премјести на десно на крају). А вриједи ли дес. тачка на крају? (Не, него се може избрисати). — Пазите! *За колика се пута увеличао дјелитељ, за толика пута треба увеличати и дјелимак, да се не би промијенио количник.* — Шта треба учинити од дјелимака, пошто се из дјелитеља уклони дес. тачка? (Треба и дјелимак исто толика пута увеличати). Зашто се дјелимак увећаје, колико и дјелитељ? (За то, да се не би промијенио количник). А зашто се дјелитељ претвара у цијеле? За то, да би се могло извршити дијелење).

Колика су децимална мјеста у овоме дјелитељу претворена у цијеле? (Једно). За колика је пута увеличан дјелитељ? (За 10 пута). За колика

пута треба увеличати дјелимак? (За 10 пута). Како се дес. број увеличаје за 10 пута? (Премјести се дес. тачка на десно за једно мјесто). — Так ово изврши сам или по упутству учитељеву, па добије да дијели 1168 кроз 64, т. ј. цијели број са цијелијм бројем, и добије у количнику 18 цијелих, а преостану неподијељена 16 цијелих, који се претварају у десетине, те се у количнику добију 2 десетине; преостану неподијељене 32 десетине, које се претварају у стотините и добије се у количнику 5 стотинитих без остатка. Дакле, добије се, да 1 хектолитар вриједи 18·25 фиорина. — Да би се проба учинила овом задатку, има се помножити количник са дјелитељем, који је у задатку означен, т. ј. 18·25 ф. са 64, те ће се добити исти дјелимак, који је у задатку означен, то јест 116·8 фиорина.

Иза тога постави се такав задатак, у којему дјелимак има више дец. мјеста, него ли дјелитељ, па се пита: Шта треба прво учинити, да се дијељење може извршити? (Треба дјелитељ претворити у цијели број). Како се дјелитељ преокрене у цијели број? (Уклони се дес. тачка). — Па даље: Колика си дец. мјеста дјелитељева претворио у цијеле? — Шта сад треба учинити, да се количник не промијени? (Треба и дјелимак увеличати за толико пута, као и дјелитељ). Колика ћеш дец. мјеста дјелимкова претворити у цијеле? (Исто толика, колика и у дјелитељу). Јесу ли оба чиниоца једнако пута увеличани? (Јесу). Мијења ли се количник, кад се оба чиниоца једнако пута увеличају? (Не). Има ли сад у дјелитељу које дец. мјесто? (Нема). А у дјелимку? (Има). Шта имаш сад на што да дијелиш? (Дес. број кроз цијели). Шта ћеш прво дијелити? (Цијеле. Па онда? (Децимале). — Так дијели и добије Атражени количник; а да не би сумње било, учитељ ће у почетку чинити пребу овим задатцима, упозорујући ученике, како је правилан овај начин дијељења, пошто се свагда пробом добија онај дјелимак, који је у задатку представљен у виду дес. броја — па пита: Колика сам дец. мјеста дјелитељева претворио у цијеле? А колика дјелимкова? — па изведе правило: *У дјелимку треба толика дец. мјеста претворити у цијеле, колика су претворена у дјелитељу.* —

Но деси се, да дјелимак нема толике дец. мјеста, колико их има дјелитељ. На примјер: у дјелитељу има три дец. мјеста, а у дјелимку само једно. Овдје се најприје дјелитељева дес. мјеста претворе у цијела, па се онда пита: Колика си дјелитељева дец. мјеста претворио у цијеле? (Три). Колика дец. мјеста дјелимкова треба претворити у цијеле? (Три). Колика дец. мјеста дјелимак има? (Једно). За колика би се пута увеличао дјелимак, кад би се само то једно мјесто претворило у цијеле? (За 10 пута). За колика ја пута увеличан дјелитељ? (За 1000 пута). За колика пута још треба увеличати дјелимак, па да и он буде увеличан за 1000 пута? (За 100 пута). Како се цијели број увеличаје за 100 пута? (Додају му се на крају двије нуле). Колика су дец. мјеста недостајала у дјелимку? (Два). Шта смо добили мјесто њих? (Двије нуле). — Дакле — рече учитељ — ако је у дјелимку мање дец. мјеста, него ли у дјелитељу, онда се мјесто оних мјеста у дјелимку, која недостају, додају нуле. — Шта се пише у дјелимку мјесто оних мјеста, која недостају? (Нуле). Колике су се нуле додале у овом дјелимку? (Двије). Зашто? (За то, што су недостајала два дец. мјеста). Колике би нуле додао, да су недостајала три дец. мјеста? (Три нуле). и т. д.

Пошто се дјеца темељито упознаду са дијељењем дес. броја кроз дес. број, онда се пропитају ученици о свему, што се има учинити при овом

дијељењу, па се изведе правило: *Кад се дијели дес. број кроз дес. број, треба прво дјелитељева дсц. мјеста претворити у цијеле, па онда и у дјелилку треба онолико дес. мјеста претворити у цијеле, колико их је претворено у дјелитељу, и даље радити, као дијелене дес. бројева са цијелим.*

**

Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1895—6.

(Саопшћава се у изводу).

Ревизор: Андрија Јовићевић, управ. учитељ Опшњски.

3. Школа Цуцка (Трешњево).

Испит је држан 25 јуна и трајао 5 часова.

Школа је од три разреда. Дјеце је било уписано почетком шк. године:

У I. разреду 13 на испиту изашло 9

„ II. „ 17 „ „ „ 14

„ III. „ 2 „ „ „ 2

Изостала 2 ученица због пресељења, 1 отпуштен због неуредног владања, а остали због болести.

Успјех постигнут посебни и укупни у следећим предметима и разредима:

Из закона бољшег	I раз. 5	II раз. 4	III раз. 5	више него врло-добар
„ српског језика	„ „ 4	„ „ 4 ^{1/2}	„ „ 4	„ „ „
„ словен. језика	„ „ —	„ „ 4	„ „ 5	„ „ „
„ рачуна	„ „ 4	„ „ 4 ^{1/2}	„ „ 4	„ „ „
„ земљописа	„ „ 4 ^{1/2}	„ „ 4	„ „ 5	„ „ „
„ српске историје	„ „ —	„ „ —	„ „ 5	одличан
„ природописа	„ „ —	„ „ 4	„ „ 4	врло добар
„ позн. чов. тијела	„ „ 5	„ „ 4 ^{1/2}	„ „ 5	више него врло-добар
„ краснописа	„ „ 4	„ „ 4	„ „ 4	врло-добар
„ цртања	„ „ 3	„ „ 3	„ „ 4	више него добар
„ пјевања	„ „ 4	„ „ 4	„ „ 4	врло добар
„ гимнастике	„ „ 4	„ „ 4	„ „ 4	„ „

Чистоћа у сва три разреда врло-добра

Дисциплина у сва три разреда одлична.

Чиме је постигнут укупни годишњи успјех:

У I разреду више него врло добар

„ II. „ врло добар

„ III. „ више него врло добар.

Сви су предмети обрађени у довољном обиму према „Пасг. Плану.“

Рад у школи отпоче је 1 октобра, а рађено је дневно по 5^{1/2} сати; преко цијеле школске године 182 дана. Учитељ није нигда остављао саму дјецу у школи, а држана су уредно два родитељска скупа: 15 октобра и

14 јануара, на којима је говорио о школском и домаћем васпитању и прочитао дио школеког закона, који се односи на ђачке родитеље.

Ученици су посјеђавали школу уредно, а извођени су у шетњу више пута. Главни виши излети чињени су у мјесецу мају сврхом изучавања природних наука и земљописа.

Учитељ постављен за привременог 1887 год., за сталног 1888 год.; способност му је за сва три разреда скоро одлична, а владање и држање, како у школи тако и изван школе, врло умјесно, ушљед чега и ужива лијепо поштовање у народу.

Изучио је основну школу и полугимназију на Цетињу. У школској настави и васпитању нијесам могао примјетити каквих важних погрешака, а похвалу заслужује темељност у изученоме и тачност, којом дјеца изучено казују.

Предавање и учење у школи кроз сва три разреда одговара захтјевима педагогике и методике, због чега су и дјеца навикнута правилном мишљењу и расуђивању. Учитељ је у настављању обраћао пажњу на влажан карактере појединих лица, дајући поуку ученицима и свраћајући им пажњу у подражавању честитих карактера; кажњавао је дјecu умјерено законским казнама, а својски се старао, да се међусобно љубе.

Осуства је учинио од школе 10 због болести, а цркву је посјеђавао доста добро.

Сви школски протоколи, као и прихода и расхода добри су вођени. Ове школске године нијесам ниједном купљен, пошто је био претијец од прошлогодишњег прихода. Расхода је било ф 37 30н. који је брижљиво и цјелиосходно расходуван.

Школско здање налази се доста добром стању према мјесту и околностима, али прошлогодишње ревизорске наредбе о поправци школе нијесу извршене, ушљед чега је сва мјесним школским властима прописано, да је осим већ одређеног направи ходник уласком од кухине до учитељевог стана, да се набави пећ за учитељев стан и горњи таван учионице поправи. Од учила ова школа има: мапу Јевропе и Црне Горе и писмарицу у слабом стању. Осим прописаних прошлогодишњом ревизијом, пошто ће идуће шк. године овђе бити и четврти разред, забиљежена су потребна учила, без којих се никакко не може.

Школа није имала ни тријела никаквих негода. Баште нема, а не може се ни имати, пошто у близини нема опћинске земље, која би се могла за ту сврху употребити.

Капетан Саво Симовић и мјесни назорник Ђуро Радов Кривокапић вршили су своју дужност према школи врло добро,

Од акта узео сам са собом: копију испитног извјештаја, писанке, цртанке и све писмене задатке, копије са инвентара свих школских ствари и копију љетописа.

Примједбе. Пошто ова школа ради наизменице са школом у Бату, то народ Цуцког племена у сагласју -- по доказу главара -- моли, да им Гл. шк. надзорништво дозволи, да школа прелази из једног мјеста у друго после 4, а не 3 године.

Ево зашто: Ове године у III њем разреду има 2 ученика, који ће пријети у IV р. Дакле други разред, пошто школа доидуће године прелази у Бату, свршиће трећи разред, на чем ће и остати, дакле моле се тога, да би овогодишњи други разред свршио потпуно четврти. Ја сам им

казао, да је тако одређено наредбом Гл. шк. Назорника, и да они, по мом мишљењу, у том неће успјети, пошто иначе, кад није потпуно школа четвороразредна, преласком школе ваада по некоји разред мора да остане.

Учитељ моли за премјештај због удаљености од фамилије, којој је он главни старатељ,

4. Граховска школа.

Испит је одржан 22 и 23 Јуна и трајао 6 $\frac{1}{2}$ ура.

Школа је од три разреда. Дјеце је било уписано у почетку школеке године:

У	П. раз.	17	на испиту	изашло	17	са једном	ученицем.
"	Ш.	" 14	" "	" "	13.		
"	IV.	" 10	" "	" "	9.		

Један од одсутних отпуштен због сиромаштине, а један се преселио. Понављају у другом разреду два ученика.

Успјех показан посебни и укупни у појединим предметима и разредима:

Из закона божијег	П. р.	4 $\frac{1}{2}$	Ш. р.	4	V р.	4	више него	врло-добар
" српског језика	" "	3 $\frac{1}{2}$	" "	4	" "	3	" "	"
" словенског језика	" "	4	" "	4	" "	4	врло добар	"
" рачуна	" "	4 $\frac{1}{2}$	" "	4	" "	4	више него	врло добар
" геометрије	" "	4	" "	3	" "	3	добар	"
" земљописа	" "	4 $\frac{1}{2}$	" "	4	" "	3	близу	врло-добар
" историје	" "	4	" "	4	" "	3	више него	добар
" природописа	" "	4	" "	4	" "	3	више него	добар
" позн. чов. тјјела	" "	4 $\frac{1}{2}$	" "	4	" "	4	више него	врло-добар
" краснописа	" "	4	" "	4	" "	4	врло добар	"
" цртања	" "	4	" "	4	" "	4	"	"
" пјевања	" "	4	" "	4	" "	4	"	"
" гимнастике	" "	4	" "	4	" "	4	"	"

Чистоћа: школе, ношње и држање дјече одлично.

Дисциплина тек добра.

Укупни годишњи успјех постигнут је:

у	П	разред	врло-добар
"	Ш	" "	"
"	IV	" "	више него добар

Рад у школи отпочет је 2 Октобра, а рађено је дневно по 6 сати, преко цијеле школеке године рађено је у школи 178 дана. Учитељ није остављао саму дјецу у школи, а држан је родитељски скуп 14 Јануара и том приликом говорено је о домаћем васпитању.

Дјеца су извођена у шетњу више пута, а чињена су два повећа излета, којом приликом су се занимала природним наукама и земљописом.

Учитељ је постављен за привременог 1879, а за сталног 1880 године, способности је за млађе разреде врло-добре, за старије добре; држање му је како у школи тако и изван одлично, према чему га и у мјесту поштују. Трудио се је усрдно, да одговори својој дужности, која му је искључиво занимање, а свршио је полугимназију у Србији и богословију на Цетинју.

Учитељ је на свој карактер јако пазио, да себе не изложи ономе, што би било на штету повјерене му младежи, с тога закључујем, да је и ученике у томе упућивао, а ни по чему нијесам могао дознати, да је учитељ ово занемаривао. Учитељ је благе и добре нарави, с дјецом љубаван и сва га дјеца воле, али ипак његова одвећ велика доброта на штету је школске дисциплине, од које у многоме зависи напредак школе. Кажњавао је дјецу умјереним казнама, настојећи, да се дјеца међусобно љубе. Становао је у школском здању, а осуствовао од школе 4 дана по предходној дозволи; цркву пак посјеђивао је уредно.

Школски протоколи, осим љетописа, којег и нема, налазе се у врло добром стању. Протокол прихода и расхода тачно су вођени. Ове шк. године купљен је приход за школу и друге племенске потребе уз државну дацију 30 процента, који је износио 1977.11 фиорина. Приход овај расходован је на грађење школа у Грахову и Вилусима, а за овогодишње школске потребе расходовало се је 73 30 фиор.

Пошто је ново школско здање као још недовршено употребљавано ове године за државној жито, то је преписато, да се са обичним предстојећим поправкама до 15 Аугуста поправи и у ред доведе. Од учила школа има, без карте Јевропе, Црне Горе, српских земаља и рачуналке, потребита и налази се у врло добром стању. Новој школи припада и лијепи дио баште око исте.

Напретку школе сметало је сиромашно стање народа као и болијест ученика, што је било и узрок нередовног посјеђивања школе са дјечије стране.

Капетан и мјесни надзорник школски Авијм Даковић вршио је дужност према школи врло добро.

Од акта узео сам са собом копију извјештаја, писанке, цртанке и све писмене задатке, као и копију са инвентара свијех школских ствари.

Примједбе. Капетан и мјесни надзорник није био присутан испиту, али је у дужности, што се школе тиче, оставио змјеника. Виђело се, да се добро стара о напретку школе, а народ се драговољно одзива свим захтјевима, који иду у корист исте. Учитељ је врло трудољубив човјек, само му треба више спреме из неких предмета за старије разреде. Препоручује му се, да на исте обрати већу пажњу.

5. Вилушка школа.

Испит је држан 24 Јуна и трајао 7½ ура.

Школа је од три разреда. Дјеце је било уписано у почетку школске године:

У I разреду	28	на испиту	изашло	18
" II "	14	" "	" "	10
" III "	36	" "	" "	32

Одсутни су били један због пресељења, један по домаћим потребама, а остали због болијести.

Успјех постигнут посебни и укупни у сљедећим предметима и разредима:

Из закона божијег	I раз.	5	II раз.	4	III р.	4	више него	врло-добар
" српског језика	" "	3½	" "	4	" "	4	близу	врло-добар

Из словенског језика	" "	—	" "	4	" "	4 ^{1/2}	више него врло-добар
" рачуна	" "	4 ^{1/2}	" "	4	" "	3 ^{1/2}	врло-добар
" геометрије	" "	—	" "	—	" "	4	врло добар
" земљописа	" "	5	" "	4	" "	4	више него врло-добар
" историје	" "	—	" "	—	" "	4	врло-добар
" природописа	" "	—	" "	4	" "	4	врло-добар
" позн. човј. тијела	" "	4	" "	4	" "	4	врло-добар
" краснописа	" "	4	" "	4	" "	4	врло добар
" цртања	" "	4	" "	4	" "	5	више врло-добар
" пјевања	" "	3	" "	3	" "	3	добар
" гимнастике	" "	4	" "	4	" "	4	врло-добар

Чистоћа: школе, ношње и држања дјеце близу одлична.

Дисциплина врло-добра.

Укупни годишњи успјех постигнут је у сва три разреда врло-добар.

Сви ови предмети обрађени су у довољном обиму према наставном плану, без о „црквеној слави и завјетини“ није предавано, као и пјевање што није обрађено како треба, услед учитељеве неспремности из истога. Рад у школи доцкан је отпочет 23 октобра, јер општинари, мислећи да ће ново школско зданије приспјети, стару, коју су под офит држали, били су је вратили.

Дневно је рађено по 5 сати, а преко цијеле школске године 147 дана. Учитељ није остављао саму дјецу школи. Први родитељски скуп држан је 6. Децембра заједно са освећењем нове школе, гдје је том приликом учитељ говорио о важности школе и њеном упливу на развиће човјечанства. Други скуп није држан, пошто је Савин-дан опћинско крсно име.

Дјецу је изводио у шетњу два пута и том приликом су се занимала природописом и земљописом; постављен је за привременог 1893 године. Способности је врло добре, а такође и владања и држања, како у школи тако и изван ње, према чему ужива поштовање у народу.

Учитељ се је трудио скоро одлично и нема другог занимања поред своје дужности. Свршио је поред основне школе и полугимназију на Цетињу и у Карловцима.

У школској настави нијесам примјетио каквих већих погрјешака, до само, требало је у првом разреду више обраћати и поклањати пажњу питањима, него ли причању из књиге. Дјеца нијесу одговарала у потпунијем реченицама, а у првом разреду предавао је рачун писмени до 400. Овдје пак заслужује похвалу предавање земљописа у млађим разредима. Предавање и учење било је више очигледно и разумљиво, него механично и дјеца су доста добро упућена на саморадњу, слободно мишљење и расуђивање. Учитељ познаје у неколико дјечију природу и старао се је, да хармонично развије душевне и тјелесне моћи својих ученика.

Учитељ је у настављању обраћао пажњу на вањане карактере појединијех личности, упућујући ученике у подражавању истима. Његов један поглед довољан је био ученику за опомену, што се односи сувише на његову строгост, али ипак из ничега нијесам могао дознати, да се није очински и према свој дјечи једнако односно. Казњавао је дјецу умјереним казнама; — жалбе није било од стране ђачких родитеља, — настојавао је, да се дјеца међу собом не свађају и туку.

Протоколи школски, као и прихода и расхода, налази се и врло добром стању. Протокол прихода исти је, који и за Граховску школу, а протокол расхода није био довршен, с чега није прегледан и потписан.

Школско здање налази се у врло-добром стању, само треба на прозорима промијенити окна од стакла, пошто садања не ваљају, јер су омањена. Училишница има 224 куб. метара, од којих на сваког ученика долази по 2.871 куб. м.

Ова школа нема скоро никаквих учила, зато сам у осуетву мј. шк. власти побљежио најпотребитија и оставио као — ревизорски акт — да им се поднесе, према ком да и поступи. Школска башта још није одређена, а школа је трпјела незгоде услед огрјева, што је био и узрок, те ученици нијесу уредно посјеђавали школу.

Дотични капетан вршио је своју дужност према школи доста добро, само се могао боље обраћати умјесним учитељским захтјевима. Мјесни назорник школски — по учитељеву доказу — слабо је вршио ову почасну дужност, јер поред толико не затраживања, него управ молба за огрјев учинио је, да школа дангуби, према томе, дакле, није радио по школском закону — по свој прилици из несхватања своје дужности. —

Од акта узео сам са собом: писанке, цртанке и све писмене задатке, а другог није било; наредио сам учитељу да пошаље копију „испитног извјештаја“ Гл. школском надзорништву на Цетиње.

Примједбе: капетан и мјесни назорник нијесу, особито потоњи, одговорили својој дужности према школи, но пошто нијесу ни испиту присутни били, то нијесам могао учињети примједбе, које бих иначе. Врло је могуће, да овђе има неких интереса међу учитељем и њима, а било би можда и жалба с њихове стране на учитеља, као што има од учитеља на њих. Свакојакo препоручују се мјесном надзорнику боља пажња и рад на своме и прилици школе и њеном напретку.

Учитељ се стара и труди да одговори својој дужности, а показује и добру вољу за вршење овог тешког рада. У интересу овога народа, који је по својој сопственој иницијативи ову школу засновао и учитеља на истој плаћа, — у интересу опет, што се овђе купи до 80 младића за школу смособних, које драговољно родитељи шаљу, — предлаже се високој просвјетној власти, да подјејствује, да се плаћа учитељ из државне благајне, пошто је народ потрошио се око грађења нове школе, те није у стању већ учитеља плаћати.

6. Вањанска школа (Велимље)

Испит је држан 25 јуна и трајао 5 сати,

Школа је од три разреда. У почетку школске године уписано је дјецe у:

I разреду 19. изишло на испит у I. 18.

II " 5. " " " " II. 4.

III " 8. " " " " III. 7.

Изостала 2 због болијести, а 1 по фамилијарним потребама.

Ниједан ученик не понавља разред.

Успјех постигнут посебни и укупни у сљедећим предметима и разредима:

Из закона божијег	I раз.	5,	II раз.	5,	III раз.	4	близу одличан
" срп. језика	" "	4,	" "	4 ^{1/2} ,	" "	4	више него врло-добар
" слов. језика	" "	—	" "	4,	" "	4 ^{1/2}	више него врло-добар
" рачуна	" "	4,	" "	4,	" "	4	врлодобар
" геометрије	" "	—	" "	—	" "	4	"
" земљописк	" "	5,	" "	4 ^{1/2} ,	" "	4	више него врло-добар
" срп. историје	" "	—	" "	—	" "	4 ^{1/2}	више него врло-добар
" природописа	" "	—	" "	4,	" "	4	врлодобар
" поз. и н. ч. тијела	" "	4 ^{1/2}	" "	4 ^{1/2}	" "	5	више него врло-добар
" краснописа	" "	4,	" "	3 ^{1/2} ,	" "	4	близу врло-добар
" цртања	" "	4,	" "	4,	" "	4	врлодобар
" пјевања	" "	3 ^{1/2} ,	" "	3 ^{1/2} ,	" "	3 ^{1/2}	више него добар
" чистоће	" "	4,	" "	4,	" "	4	врлодобар

Дисциплина у сва три разреда одлична.

Укупни годишњи успјех постигнут је :

У I разреду више него врлодобар

" II " врлодобар

" III " више него врлодобар.

Према наставном плану скоро су сви предмети обрађени, осим пјевања кроз сва три разреда, из узрока, што учитељ и сам није вјешт у истоме.

Услед безводице у племену рад у школи је доцкан отпочет 28 Октобра, а рађено је дневно по 5 сати; преко цијеле школске године 110 дана.

Учитељ није никад остављао саму школу; држао је два родитељска скупа: први 26 Октобра, на који је говорио о важности школе и дужностима народа спрам исте. На истом скупу је наредио ђачким родитељима ради бољег напретка, да му сваке неђеље шаљу писмено извјешће о раду и владању своје дјеце код куће. На другом скупу 12. Јануара говорио им је о значају св.-савске прославе, као и о покровитељству родитељама просвјете, при том читао је оцјене ученика.

Дјеца су извођена у околину 4 пута, којом приликом су се занимала: земљописом, историјом и причањем о предању свога племена.

Посеђивање школе од стране учитеља, без у случају болијести или рђава времена, било је уредно.

У овој школи ради један учитељ, који је постављен за сталног 1882 године. Способност му је за сва три разреда врлодобра, а владање и држање у школи одлично; изван школе пристojно, те према томе ужива лијепо поштовање у народу.

Трудио се одлично, а поред своје учитељске дужности нема другог занимања; свршио је 4 разр. осн. школе на Цеклин.

У школској настави и васпитању нијесам могао примјетити каквих значајних погрешака, осим при предавању рачуна опазила се је једностраност, а у трећем разр. неправилан појам у раду с десетним разломцима, особито при дијељењу, као и то да је већа пажња поклањата писменом, но усменом рачунању, а и у писменом треба се постарати за лијепе примјере речунске. У говору ученика примјетно сам, да сваку ријеч одјелито и са нагласком изговарају; истина те у неколико зависи од природне навике ученика, али требало се је постарати, да се та погрешка у говору — по могућству — поправи. Иначе предавање је било очигледно, разумљиво, и

према моћи схватања дјечијег удешена, те према том дјеца су доста добро навикнута правилном мишљењу и расуђивању.

Учитељ је трудом својим, поред све неспремности у учитељској дужности, пратећи савремену педагогiku и методику постигао врло лијеп успјех, према чему и похвалу заслужује, особито у предавању: вјеронауке, земљописа и позн. и њег. човјечијег тијела. Познавајући доста добро дјечију природу, хармонично је развијао душевне и тјелесне моћи својих ученика, а на образовање ваљаних карактера код дјеце полагао је озбиљну пажњу истичући у сваком поучном чланку све оно, што краси карактерна човјека, а кудећи оно, чега се исти гнуша.

Учитељ се очински односио према свој дјечи, што се могло виђети при лијепим, снисходљивим питањима и изразима при запетим одговорима ученика; кажњавао је дјецу умјереним казнама, у чему је био правичан, а својски се старао да се дјеца међусобно љубе.

Учитељ је на квартиру у школском стану; учинио је неколико осуштава од школе усљед болести и по дозволи.

Протоколи су у врло-добром стању. Прихода није било, а расходовано је фиор. 40 и 10 новч. брижљиво и цјелисходно.

Школско здање налази се у доста добром стању. Учионица има 127 27 куб. метра, од који на сваког ученика долази по 3 977 куб. метра.

У осутству мјесне шк. власти нађено је за потребито, да се због зиме испод доњег пода поново поподи и да се врата и прозори поправе.

Од учила школа има: глобус и мапу Црне Горе; прибљежено је на протоколу расхода, да се најпотребитија учила набаве, као и слика св. Саве и Књаза Николе.

Школске бацте нема, нити се могла одредити без капетана и мјесног шк. надзорника.

Инфлуенца и рђава времена сметају у неколико школ. напретку.

Капетан Тетко Пејовић вршио је своју дужност према школи одлично, а мјесни надзорник Јевто Пејовић врло добро. Према школском закону рађено је по могућству од свих дотичних лица, само мј. надзорник — по доказу — не мари имати и предочавати случајне околности, које не иду у прилог школе и њеног напретка.

Опште примједбе ревизорове.

Школско здање налази се на неподесном мјесту — у самој вароши — Велимљу, а утиснуто међу осталим кућама; због тога, осим што дјеца немају довољно простора за забаву и гимнастику и код школе, много смета настави и само сусједство са некијем радњама, које су често скопчане са виком и грајом. Мислим, да уложена свота новаца, по доказу скоро 2000 фиор. као и рад сељана бесплатни, могли су боље здање и на удесније мјесто начинити.

Пleme Бањанско у колико сам могао дознати, не жали труда и муке за све што се тиче побољшања школе, само би жељели, да се сваке године расход учињен око школе општини саопшти, — можда из сумње какве, — али овогодишњи расход је брижљиво расходован.

Учитељ је писмено изјавио, да на овој школи неће у будуће бити, већ тражи премјештај, по свој прилици због удаљености од своје фамилије а не мање и због климата, који јако шкоди његовом здрављу, усљед чега добро би било и да се премјести.

Капетан и мјесни шк. надзорник нијесу присуствовали испиту, а протокол расхода учитељ бијаше уредио, на ком сам приближио како поправке у школи тако и потребна учила, које треба да је у реду до 15 Августа тек. године.

Од акта узео сам са собом: копију „испитног извјештаја“, писанке, цртанке и све писмене задатке, копију са инвентара школских ствари и списак од спомоћних учитељских књига.

Закључне примједбе ревизореве.

Сваком учитељу, по могућству, јавио сам раније, кад ћу у његовој школи испит држати, препоручивши му, да тога дана спреман буде са својом школом. Испитивање сам почињао с првим у четири, а с другим разредом у двије школе, тако да један предмет свршим у свима разредима, па онда други, трећи и т. д. Ученике сам испитивао из појединог предмета према броју ђака дотичног разреда, обраћајући особито пажњу на српски језик и рачун; том приликом радо сам уступао, да учитељи сами питају ученике, да бих дознао, јесу ли вјешти у стављању питања. Ја сам томе из појединих предмета задавао, — питао пак, — кад сам увидио, да је потребито. Према броју дјеце у појединим школама, испит сад држао мање или више часова.

При оцјени успјеха поједине школе узимао сам у обзир тешкоће, које су сметале учитељевом раду.

Руковођен тим, блажији сам био у оцјенама, него у стављању примједба, будући убијеђен, да оне могу служити за поправку и побољшање. Овдје се препоручује свим учитељима из дотичне ревизије, да се постарају, према већ изложеним погрешкама у школовој настави и васпитању, поправити бар у најпотребитијим мјерама; као и то, да већу пажњу обраћају на ђачке одговоре, који су код неких били нејасни, непотпуни, усиљени и неразумљиви.

У свим овим школама родитељи радо шаљу своју дјецу и драговољно се одазивају захтјевима исте. Учитељи, који на њима раде, разликују се по спреми и способности за учитељски позив: тројица су од њих учили полугимназију цетињску, један богословију, један полугимназију у Србији и богословију на Цетињу, а један само основну школу на Цеклину. Сви су се трудили мање више да одговоре својој дужности, само ваљало би им, као учитељима, што више уложити труда за своје интелектуално оспособљење и усавршавање. Ово ваља за учитеље почетнике и оне, који показују мање спреме и способности у вјештини предавања појединијех предмета.

Што се тиче школских здања, она се мање више налазе у добром стању. без школе у Ђеклићима, која се мора поправити и уредити, ако ће да опстане. Неке од ових школа нијесу на згодном мјесту, што је на штету њеног напретка, а отежава и школовање великом броју дорасле дјеце; неке од њих немају сва потребна, а неке скоро никаква учила, што проузрокује, те се не може постићи онај успјех, који се тражи.

Школски књижица нема, што би веома нужно било и учитељима од велике користи, те тим и самим школама. Пошто се за сваку школу купи „школарина“, то би се од исте могла сваке године на ту сврху употребити извјесна сума новаца, те би ми за неколико година имали у свакој школи доста добру библиотеку.

Главари и мјесне школске власти на неким мјестима с похвалом су вршили своју дужност према школи, дочим на другим слабо су се заузимали и старали о напретку исте.

КРАТКИ ИЗВОД.

Укупни број дјеце из дотичне ревизије износи 257. За обучавање њихово било је 6 особа; просјечно на сваког учитеља пада по 43. У појединостима: Беклићски је имао најмањи број 30, а Вилушки највиши 78. Сви су учитељи држали по три разреда. У опште узевши успјех наставе био је врлодобар.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

† Блажени Герасим, патријарх јерусалимски. — Православна црква у лицу његовом изгубила је једнога од бољих својих јерарха, а јерусалимска патријаршија — најдостојнијег својега представника. Промислом Божијим позван у години 1881 на престо св. апостола Јакова, блажени Герасим показао се на висини свог позива, упућујући јерусалимску цркву — колико је то могуће било — на највећма жељени пут хришћанскога мира са братијом у Христу и унутрашњег напретка и реда.

Ко зна, како је тешко у данашњим околностима служити као патријарх у Јерусалиму, тај ће разумјети, како је тешко бреме на себи носио блажени са једином наградом у дубини своје савјести. Врло образован и као брижни отац он би по цио дан, од 4 сата у јутру, старао се о својој цркви, лично пазећи, ни најмању ситницу не пропуштајући. Примање поклоника са свију крајева свијета, разговор с њима, брига о газдинству и црквеном реду, синодске сједнице, старање, да се одржи потпуни споразум са турскијем властима и другима, који долазе у додир са патријаршијом — све ово није му допуштало ни један часак, да се осами, да у миру размишља, философира, чему је био врло наклоњен. Он је почивао само за вријеме молитве и црквене службе, коју је он врло често вршио и то тако дивно, са осјећањем, срдечно. Он је много учинио за економно стање патријаршије. Имао је могућност да подиже цркве, школу и т. д. Добро нам је још у памети, како је блажени Герасим даровао ријетко одликовање Њиховијем Височанствима Њњазу-Господару, Њњазу Нашљеднику и Њњагињи.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Школе у Русији. — На руској изложби у Нижњем Новгороду бјеше представљен развитак и садашње стање рускијех црквено-сеоскијех школа. Од особитог су значаја статистички подаци, који су изнесени том приликом, и према којима се број тих школа од 1883—1893 г. умножио са више него пет пута; 1883 г. је било 5517 школа са 137.000 ученика, 1893 год. већ 29.045 школа са 931.400 ученика, а 1896 г. је нарастао тај број на 32.119 школа, а број ученика је био око милион. Свега је ученика и ученица било за пошљедњих 12 година око 5.500.000.

Повјеренство за побољшање учитељскијех плата. — По налогу рускога цара именована је концем прошле године повјеренство, које има испитати прилике народнијех учитеља и да предложи, што би ваљало учинити, да им се побољшају плате. Приједлози су свршени и предати министарству просвјете, а ово ће тај елаборат предложити цару на одобрење. Не сумњају нимало, да неће цар све одобрити, што му се предложи. Учитељима са земаљским додатцима нека би се одредила плата по 300—500 рубаља, учитељима мањих вароши 400—600 рубаља. У већим варошима биће већа плата. Плате ће се у опште тако уредити, да ће бити највиша у 25 години, а у пензију урачунаће се половина; који би учитељ служио 45 година, онај добија цијелу плату за пензију. Та одредба ступила би у живот 1. Априла идуће године.

Опасност од лизања писаљке. — У многијем немачкијем школекијем листовима обраћа се сад пажња читалаца на опасност, и то, да се писаљка не влажи лизањем и да се пази при зарезивању. Као два примјера опасности наводе се ови: У Берлину је прије неког времена умро неки младић, бравар, који се при зарезивању писаљке посјекао, те је у рану дошло и мало графита. Одмах сјутра-дан, пошто се посјекао, прет је био у запаљењу, а цијела шака и рука надувена. Тек кад је тровање крви пријешло на лијево плеће и лијеву страну преију, тражила се љекарска помоћ — но доцкан. — У другом случају љекар је констатовоа да један тежак дугогодишњи катар пријева долази од навике болесникове, да писаљку влажи устима.

Учитељи се позивљу, да се боре против ове навике.

Његовање дјечијих ушију. — Брижљива њега дјечијих ушију врло је важна ствар за родитеље и васпитаче, јер се небригом могу да развију многобројне и разне болести ушију. Његовање ушију мора отпочети још у првијем данима живота, јер орган слуха новорођене дјеце, због којих анатомских особина у томе добу, врло лако оболе усљед спољнијех утицаја. При уобичајеном начину купања дјеце лако и често продире вода у њихове уши и може дражењем да изазове запаљење ува; тако исто може при купању да се ушмрче вода кроз нос и да кроз кратки а широки, ушни канал продре у уво, изазове запаљење са гнојењем и разорењем бубне опне (бубња). Из овога се види, да при купању мале дјеце треба њихову главу толико високо држати, да вода не може да продре ни у уво, ни у нос. У првој години живота може лако да се превиди урођена или послије рођења придобивена глувоћа, па за то би ради сазнања овога,

trebalo na izvjesnom odstojanju iza djetinjih leđa zvizdati i pjevati, a djeca, u kojih je normalno razvijen sluh, pokušale da okrenu glavu onoj strani, oдакле долази шум. Ако се и на више пута поновљени овај покушај дијете не окреће, онда ће пажљиви родитељи упитати лекара, јер чешће ускорена помоћ може да учини доста за дјетињи слух, а занемареност ће сигурно довести до неизлечне глувости. Осим овога родитељи ваља добро да упамте, да дијете у нормалном стању дише кроз нос, а ако стално дише отвореним устима, онда је то знак да нешто смета дисању на нос, а обично је узрок овоме трајни катар у носу, Лијечење је овога катара врло нужно, јер се је новијим испитивањем сазнало, да су дјеца са катарем у носу спора у мишљењу, немају воље за учењем, а кад се катар излјечи онда нестаје свега овога. Ове, по озгледу малекности, имају великог значаја.

Против школске гимнастике. — Не давно је у сједници друштва бечких лијечника, устао против школске гимнастике др. Бум. Он никако није за гимнастику, као за обвезни предмет у школи, јер по његовијем ријечима она не само што не спречава умор централног нервног система, већ га шта више још увеличава. Задатак гимнастике је да занови изнемогле снаге, које су ушљед многог рада заморене, међутим је гимнастика као школски предмет, управо продужање рада, који као да је само за то измишљен, да већма поткопа здравље дјечије. Скоро сви лијечници који су приеутни били у овој сједници, солидарни су закључцима д-ра Бума.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К .
CRNOJEVC

Правила православне цркве с тумачењима. *Радња Никодима, епископа далматинског.* I књига X—645 стр. II књига V1—569 стр. 8°. Издање *А. Пајевића.* Нови Сад. Цијена I књизи 8 круна, а II књизи 7 круна.

Високопреосвећени садашњи епископ задареки *Никодим* започео је са овим преважним дјелом године 1872. још кад 'но је био професором каноничког права при православној богословији у Задру; тада је од ове радње издао *први*; год. 1873 *други*; а год. 1877 *трећи* свезак у Задру.

Ми смо онда имали прилике говорити у „Праву,“ листу правничко-управном, уређиваном по благоупокојеном *Анђушу Шимонићу* у Задру и Сплету; па пошто је дјело ово сада г. епископ *Никодим* сретно крају привео и тако потпуно циља свога достигнуо, те налазимо умјеснијем, да о истоме дјелу наше већ исказано мњење сада у овоме листу репродукујемо; а тијем и читаоце наше с њим упознамо и топло им препоручимо, да ову честиту радњу себи прибаве или у поменутој *издавачкој књижари* у Новом Саду, или у Задру у канцеларији епископске консисторије.

Радњом овом изложио је г. писац редом сва правила цркве наше, сочињући од апостолскијех правила, па редом правила васионскијех и помјестнијех сабора, правила св. отаца, све то са ваљаном повјесницом свакога појединога сабора и подробним тумачењима најважнијих закона;

извори на основу којих издани су ови закони — истакнути су свугдје у овоме дјелу и јесу: „*пеш кодекса црквенијех закона*, изданијех у *славенском* језику са коментарима ученијех црквенијех правника, *три кодекса латинска* из XVII стољећа и *Historie des Conciles par Ch. J. Héfélé*. Paris. 1869—1873“; извори су то, у колико их ми познајемо, врло богати, а будући се је њих г. писац до краја држао, то овдје смијемо с пуним правом узтврдити, да у тој својој радњи нигдје није странутицом ударио. Корисно би само било, да је г. писац мало *обсеиније* сакупио и законе грађанске, који се наше православне цркве тичу, да их је *свестрано* успоредно са црквеним законима и тијем показао сугласје његово међу собом, те олакшао свима онима, — који се законима користити имају, — употребу истијех закона; примјером у том послу би му служило најважније и најчеститије каноничко дјело у православној цркви: „*Synthagma p. Fotija*,” која, наике, показује каквијем су начином суглашавани били црквени закони и закони византијскијех царева.

У саме почетку, сходно установљеноме издаваоцем плану, представљен је кратки али потпуни исторични нацрт V. и VI. екуменичкога сабора. Писац у састављању тога нацрта послужио се је, као што се из биљежака његовијех види, — најбољим дјелима по историји сабора, што данас постоје. Гласовита повјест сабора бившега учитеља и ротенбуршког владике *Хелера* послужила је главним темељем радња владике *Никодима*, већ име *Хелера*, које је у дјело овоме споменуто, dostatно би било, да зајамчи потпуну важност радњи овој; поред овога великана г. писац се је служио још повјешћу једног од највећијех црквенијех историчара, чувенога *Аб. Флериа*, као и великим и строгокритичким издањем радња екуменичкијех сабора „*La Bible et Casatié DURDE*“

Г. писац врло паметно ни једног корака не крочи, ни једне мисли не исказује, док није саслушао најприје ауторитет тијех знанственијех великана и тек онда ступа са радњом својом напријед; а да себе увјери, да је тачно схватио мисли својих руководилаца, он се обраћа к различитима научењацима по праву каноничном, упоређује њихове списе и изводима из тијех списа освјетљује своје казивање. Таквијем начином издаже нам повјестни нацрт V и VI *екуменичког* сабора представља нам точну и потпуну слику стања католичке цркве у VI и VII стољећу, слику, која је изведена под руковођењем *Хелера* и *Флериа*, а помоћу стручњака-научењака, може за доста учинити сваком знанственом захтјеву и задовољити најстрожију научну критику.

Посље тога г. писац приступа к излагању *канона шрулског* сабора (*Concillii Trulani 691—692*). Он приводи најприје дословни пријевод сваког појединог канона на наш *чисти* језик: старајући се да чијем строжије извора држи, госп. писац нам даје превод, који се у пуном смислу *врскијем* назвати може, јер у њему налазимо и сходну предмету озбиљност и простоту и јасног слога, а уједно и неку гизавост облика, којима он свој превод краси, — тако да читање превода постаје и лакијем и пријатнијом.

Долази за тијем тумачење свакога канона. У својим тумачењима г. писац је показао како дубоко познаје и схваћа дух каноничног права и како умије вјешто да знанственом грађом влада. Он представља на првом мјесту повод, који је изазвао издање једнога канона, разбире за тијем садржину самога канона, упоређује га са канонима пређашњега доба, доводи

га у свезу са канонима потоњијех времена и на пошљетку, ако је питање, о коме канон говори, коренитог значаја, он се обраћа к историји и помоћу исте представља потпуну расправу по томе питању.

У питањима препорним г. писац нас диви својом, строгом објективношћу: стављајући себе на строго знанствено земљиште, он разабера таква питања на темељу повјеснијех споменика и ауторитетнијех писаца *истока и запада*, те простијем, једноставнијем разлагањем изводи закључке, који очигледну истину казују и лако убјеђују.

Особито је важно у овим тумачењима, што г. писац, у намјери да тачно знанствени облик својој радњи да, — приводи при свршетку сваког протумаченога канона *паралелне* каноне, који о једнаком предмету говоре, наводи тумачења великијех средњевјековнијех коментара и најпошље спомиње односна мјеста из званичнијех зборника грчке и *славенске* цркве, опажајући разлике, које између тијех зборника постоје. И у тумачењима канона, што као у историји сабора, г. писац сваки час одостовјерава суђења своја суђењима ауторитетнијех писаца. Сваку важнију мисао он поткрепљује позивљући се сад на једног сад на другог научењака, те закључка не изводи, док није разабрао сва односна дјела, која о једном предмету говоре и која су му при руци могла бити. Сем повјеснијех списа отаца и учитеља црквенијех, сем списа *источнијех* научењака — правника, њему су вазда пред очима: Bunzen, Zhisman, Sehulte, Fessler, Walter, Dreß, Krabbe и многи други са својим списима; он се с њима на широко користије и док није упоредио с њима свеја суђења, он ни корака напријед не ступа. —

Према практичној цијељи овога дјела, те да би се могла имати пред очима савршена слика свега, о чему се у свима канонима и у коментарима и њивима говори, представио је г. писац на свршетку *друге* књиге суставно азбучно *казало* свијех црквенијех закона по различности предмета, о којих они говоре прикупивши у особите одјељке све односне законе; без таког закључног рада мало би се асне у опште имало од свега доста мучнога труда његовога. —

Заиста сврха дјела овога јесте узвишена, те ми од све душе морамо рећи, да ју је г. писац потпуно и достигао, јер ће се барем тим јавити свјесно испуњење дужности на законеким темељима, обезбједиће се уживање законитијех права и ограничиће се сваки самовољни поступак појединаца, који, оснивајући се на општем незнању закона и у цркви исто као и у сваком другом општинству, руше законити поредак и крње туђа права ради достигнућа својијех себичнијех циља. —

Радостно поздрављајући ову појаву у књижевоости нашој, не преостаје нам ништа више казати, доли коме је стало, — а морало би бити свакоме нашем богослову и юристи — да се упозна са правом источне цркве, са карактером, са духом његовим, нека себи прибави ово преважно дјело, те га чита, па ће добити јасан појам о томе праву; важност радње ове у толико је већа и заслужује сваку похвалу, што је кадра задовољити сваком и најстрожијем научном захтјеву; свала дакле вјечита митроносноме писцу *Никодиму* на овоме његовоме ремек-дјелу!

У *Вуковару* на Дунаву — Сријему — на задушнице 1897.

Милан Павлоз Јовановић,

ВИТЕЗ — АКАДЕМИК. —

„Гласник“ земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник: Коста Херман. Уредништво: Сарајево, Босанско-херцеговачки музеј. Администрација: Сарајево, земаљски економат. Годишња пијена Гласника са поштарином 2 фиор. а. вр. Поједине књиге стоје са поштарином 80 новч. Сарајево земаљска штампарија 1896

Садржај 3 и 4 св.: Отмар Рајсер (Reiser): корнст и кварови наших птица. — Franjo Fiala: Prilozi flori Bosne i Hercegovine. (Sa dvije slike u tekstu). — Др. Тиро Трухелка: Стари натписи из Херцеговине. (Са 5 слика у тексту). — V. Apfeldeck: Balkanske apide (pčele). — Фрањо Фијала: Археолошке вијести. (Са 33 слике у тексту). — Dr. Karlo Patsch: Prilozi povijesti podunavskih pokrajina. II. Consilium Moesiae superioris. — III. Ostrogon: Uz C. I. L. III. 3652. — В. Апфелбек: Карактеристика фауне бескичмењака у Босни и Херцеговини. — Roman Gutwinski: O najenim dosele u Bosni i Hercegovini halugama (isključivsi diatomaceae). (Sa 1 tablom). — Вјекослав Целестин: Новац Ђорђа II. Страцимира, кован у граду Скадру. (Са 2 слике у тексту). — Dr. Justin Karliniski: Flora kremenastih haluga ili gljivica (diatomea) u Bosni i Hercegovini. — J. В. Желизко: О фибулама халшатеке перијоде са Гласинца. (Са 1 таблом). — Dr. Karlo Patsch: Novci iz Apollonije i Durrhachija. — Томо Драгичевић: Рушевине римских кућа у Новом Шехеру (котар Жепчел). (Са 10 слика у тексту). — Franjo Fiala: Rezultati prekopavanja prehistoričkih gromila na Glasincu godine 1896. (Sa 59 slika u tekstu). — Др. Карло Пач: Die Dürre Dore. (Са 4 слике у тексту). — Dr. Leopold Glüch: Prilog fizičkoj anrodologiji Albanezâ. (Sa 9 tablica i dva pregleđa o mjerama).

Књижевност CRNE GORE ĐURĐE

Различито: Иван Кларић: Двије народне лекарије — Anton Pija Carić: Kolebanje uoči Mladoga ljeta na otoku Hvaru. — Лука Грђић. Бјелокосић: Народна сујевјерје. — Sadik ef. Ugljen: Sô i vještica. — Димитрије димитријевић: Народни обичај о Божићу из маглајског котара. — Алија Сатић: Narodna predaja o gradioi prozorskoj. — Matej Milas: Bogumilska riječ „nežit“ u Stonu u Dalmaciji.

Изашао је „Школески Одјек“ број 7 са овим садржајем: Дјечије неуспјевање у средњим заводима, од Ђ. М. — Замјена у школи, од Т. Костића. — Дјечија нарав, од Душана Ђурића — Из школског круга: Вид писменог дјелења. — Бјелешке. Прикази: Зорица, књига за младеж, од Ђ. М. — „Босанска Вила.“

„Школески одјек“ излази три пут мјесечно; пијена му је на четврт године 1 фиор. Рукописи и претплата шиљу се уреднику Кузману Миловановићу, учитељу у Новом Саду.

„Бачки погреб“ од Јована Поповског, посвећено ђацима за декламовање У Вршцу, 1897. Штампарија Милаша Петка Павловића. Цијена 10 новч. — Пошто се много тражи ова дивна пјесма, јер се врло радо слуша као декламација, то ју је г. Павловић прештампвао. Препоручујемо родитељима и учитељима, да је као добру лектуру даду српског дјечи на читање и декламовање. — Ко пошаље марку од 10 новчића шаље му се плаћеном поштом.

„Збирка“ лист за омладину средњих школа. Издаје Ж. О. Дачић, уређује уређивачки одбор. Изашао је 12 број са овом садржином:

Свѣтлости у тами, пјесма П. Ш. Жршве, приповијетка из српске прошлости: *У манастиру*; *Зашто Аустрија није пропала*, прича Јана Неруде; *Отаџбини*, пјесма М. К. Николића; *На далеком сјеверу*; *Дузан и пушње*, од Јов: Умишшићу све злотворе, пјесма од Аде; *Народне изреке*, прибрао А. Р. О.; *Највећи глоб на свијету*; *Сјетимо се*, *Гласник*; *Ковчижић* и *Ријешене рач. задатака*.

Збирка излази свакога првог и петнајестог у мјесецу и за све српске крајеве стаје само пола динара мјесечно.

Претплату и рукописе ваља слати уреднику Ж. О. Дачићу предавачу — Врање.

Учитељ педагошко-књижевни лист, *Орган Учитељског Удружења*. Властник и издавач Учитељско Удружење, уређивачки одбор: Ђока Ивковић и Светозар Вучовић учитељи у Биограду. Уредник Н. М. Чолаковић, учитељ у Биограду.

Садржај: 1. Надметање као васпитни принцип од Јаше М. Продановића проф. — 2. Основна наука у Румунији од Тасе Ђ. Ивковића уч. — 3. О приљепчивим или заразним оспама у школи предавање Др. В. Ж. Борђевича школског љекара. — 4. О сузбијању лажљивости од Мих. М. Станојевића уч. — 5. Нешто о дјечијој пажњи у школи од Саватија Грбића учитеља. — 6. Друштво „Учитељски Дом“ у Бечу од Лаз. — 7. Педагошки преглед. а) Централна збирка наставних средстава о Бечу од Ј. С. Јовановића учитеља. — 8. Предавања: б) Ко рано рани.... нема у IV раз од Д. Д. Поповића. в) Забава и поука: а) Биљезник једног уч. од Ј. Веселиновића. б) Из школина живота од Д. Д. Поповића. — 10. Књижевни преглед. а) Виноградар. Неимари, Српски Архив и Српски Пчелар реф. од Ђ. Ивковића учитеља. б) Библиографија.

„Учитељ“ излази 1 пут мјесечно у свескама од 5—6 таб. Годину почиње и свршава са школском годином. (Јула и августа лист не излази).

Рукописи шаљу се уредник и не враћају се.

Претплата се шаље главном одбору Учитељског Удружења у Биограду.

Цијена је листу: За цијелу годину: за Србију 10 дин. За друге земље 10 фран. или 5 фор. За пола год 5 дин. 5 фран. или 2·50 фор.

Чланови Уч. Удружења (који плаћају 5 дин. годишње) ако су из Србије добијају лист за $\frac{1}{4}$ цијене јевтиније (7·50 дин.); ако су из других срп. земаља, за половину цијене (5 фран. или 2·50 фор.).

„Школски Одјек“ Број 4. Година I. У Новом Саду 1 фебруара 1897.

„Школски Одјек“ излази сваког 1, 10 и 20 дана у мјесецу. Стаје на годину 4 фор. или 9 динара, на четврт 1 ф. или 2 дин. 25 пара. Огласи се рачунају по 6 новч. од реда оваких ситних слова, и сваки пут плаћа се за жиг 30 новч. — Рукописи се шаљу: Уредништву „Школ. Одјека“ у Н. Сад а претплата и огласи: Администрацији Школ. Одјека у Н. Сад.

„ДУШЕПОЛЕЗНОЕ ЧТЕНИЕ“ въ 1897 году. — Для лицъ, еще незнакомыхъ съ журналомъ „Душеполезное Чтеніе“ и нуждающихся во вѣдѣніи свѣдѣтельствъ о журналѣ, достаточно присовокупить, что извѣстный всей Россіи, преосвященный Теофанъ, — докторъ Богословія и затворникъ, на обращенный къ нему вопросъ о выборѣ чтенія, писалъ: „Для чтенія выпишите журналъ „Душеполезное Чтеніе.“ Очень пригодный журналъ и дешевый — 4 р. съ пересылкой.“ И въ другомъ мѣстѣ онъ же пишетъ: „Душеполезное Чтеніе“ я получаю. Это единственный журналъ, гдѣ статьи не отумани-

ваются мудрованиями.“ И еще: „Мужъ вашъ сдѣлалъ вамъ подарокъ не наилучшій... Лучше всѣхъ журналовъ духовныхъ: „Душеполезное Чтеніе“ и дешевѣ всѣхъ...“ „Руководство для Сельскихъ Пастырей,“ въ своемъ мартовскомъ обзорѣннн духовныхъ журналовъ, поименовавъ болѣе двадцати статей изъ „Душеполезнаго Чтенія,“ которыя оно рекомендуетъ особенно вниманію своихъ читателей, замѣчаетъ, что „всѣ указанныя статьи и многія другія тѣмъ отличаются въ ряду подобныхъ имъ, что, вопервыхъ, приравнены къ извѣстному определенному дню и событію, во вторыхъ, отличаются общедоступностію и, въ третьихъ, назидательностію.“ Иныя статьи—общаго характера, „имѣющія значеніе для всякаго образованнаго челоѣка.“ И въ Русскомъ Словѣ (*№* 240) читаемъ: „Душеполезное Чтеніе богато, какъ и всегда, статьями популярными и нравоучительными, которыя всѣ читаются легко и съ интересомъ. Большую цѣнность представляютъ печатающіяся здѣсь письма преосвященнаго Теофана-Затворника и Амвросія Оптинскаго, этихъ двухъ великихъ знатоковъ души и учителей христіанской мудрости. Въ этихъ письмахъ и поученіяхъ заключается цѣлая система христіанской философіи.“ Редакція Троицкихъ Листковъ съ своей стороны присовокупляетъ: „Отъ души совѣтуемъ нашимъ читателямъ выписывать этотъ воистину душеполезный журналъ. Это такое чтеніе, которое даетъ пищу уму и сердцу и за которымъ отдыхаетъ душа... Годовая цѣна журнала съ пересылкой за 12 книгъ, въ которыхъ до 2.300 страницъ, только 4 рубля съ пересылкой.“

Адресъ: Москва. Въ редакцію журнала: „Душеполезное Чтеніе,“ при церкви святителя Николая въ Толмачахъ.

Редактор-издатель заслуж. проф. прот. **Димитрій Касицынъ.**

„Зора“, лист за забаву, поуку и књижевност уредбју Алекса Шантића и Светозар Ђоровић. Година II. у Мостару, 28. Фебруара 1898. Бр. 2.

Садржај: Српству, пјесма Омер-бега Сулејманпашаића. Моштима Вука Стефана Карачића, пјесма Вида В. Вукасовића. Љубав и сузе, идила Јована Протића. У туђини, пјесма Османа Ђ. Омербеговића. То тако бива, (свршетак) приповијетка Ж. О. Дачића. Братска радост, пјесма Х. М. Шемудица. Крвни мир, (наставак) приповијетка из Херцеговине од Свет. Ђоровића. Мој дух, пјесма Јована А. Дучића. Збогом, приповијетка Љубе М. Оборине. Невинашцу, пјесма Алексе Шантића. Кнез Сребрни, (наставак) роман из времена Јована Грозног, од грофа А. К. Толстоја; с руског преводи Вукосава Иванишевићева. Дантеов живот, од Емила Жебарта, превео М. М. Ј. Становници Ватикана и папин двор, (свршетак) из књиге Хектора Франка „Aus Vatikan“, превео Harry.

Оцјене и прикази: Мали приповједач, превео Никола Т. Ђурић. оцјена Ж. О. Дачића. Путне успомене, од Мих. Полита Десанчића, приказ од Н-у. *Књижевне бильешке. — Разно. — Читула.*

† **Сава Бјелановић**, уредник „Српског Гласа,“ који излази у Задру, умро је 2 марта. Ово је велики губитак за нашу браћу у Далмацији, а није мали и за цијело Српство. Истина, међу Далматинцима има ваљанијех и спремнијех Срба, који ће у стању бити наставити рад покојнога Бјелановића и достојно заступати српску ствар на обалама Сињег мора, али кад и један прости војник нестане из реда бораца, осјећа се празнина. Сава Бјелановић родио се у Ђеврекама, у Далмацији, г. 1850. Основне

школе и гимназију свршио је у Задру, а правничке науке у Бечу. Кад је настао расцјеп у народној странци у Далмацији, Срби се прикупише око „Српског Листа“ којег је први уредник био Сава Бјелановић. Год 1883 постао је заступником на далматинском сабору, те је до саме смрти живо учествовао у њему ватрено бранећи српску ствар. Нека је вјечан спомен Саву Бјелановићу и међу нама!

МАКАРИЈА

МИТРОПОЛИТА МОСКОВСКОГА

ПРАВОСЛАВНО

ДОГМАТИЧКО БОГОСЛОВИЈЕ.

ДРУГИ ДИО

По трећем издању превео и гдјегдје допунио

МИТРОФАН ШЕВИЋ

архимандрит хоповски

Књига је изашла из штампе

Књига ова је у великој осмини износи до 25 штампаних табака, а цијена је еквивалентна четири круне, а за краљевину Србију четири динара.

Књига је ова намијењена слушаоцима православних богословија, пречасном свештенству и сваком, који је рад да се упозна са догматичким учењем цркве православне.

П. н. г. г. претплатнике на први дио те књиге учтиво умољавам, да изволе обновити претплату и на други њен дио. — Претплату ваља сласти „поштанском напушницом“ на поштанскога, а књига ће бити сваком претплатнику достављена одмах поштом franco. — Скупљачима дајем једанаесту књигу на дар.

Код подписаног може се добити још први и други дио за цијену од осам круна, а за краљевину Србију за осам динара.

У манастиру Хопову,
на св. мученика Јустина филозофа 1896.

Митрофан Шевић

архимандрит

Manastir Hopovo, p. p. Irig (Slavonija).

Порука од стране Уредништва.

Госп. Ст. Л. П. Вашу изјаву у оном виду не можемо штампати у „Проевјети“. Треба оставити све лично, па, држећи се само ствари, истиницијем доказима побити тврђење госп. ревизора и то све тачку по тачку.
